

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

**ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ, БІЗНЕСУ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ, ПЕРЕКЛАДУ
ТА ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Кваліфікаційна робота магістра

на тему:

«СПЕЦИФІКА КОМІЧНОГО В НОВЕЛІСТИЦІ О'ГЕНРІ»

Виконала: студентка II курсу
групи ФЛ-23-1мз
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041
Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська
Пархомчук Олена Костянтинівна

Керівник к.ф.н., доц. Рождественська І.Є.
Рецензент к.ф.н., доц. Дашко Н.С.

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри

(підпис)

Дніпро – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин

Кафедра іноземної філології, перекладу та професійної мовної підготовки

Освітній рівень магістр

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури

(переклад включно), перша – англійська

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

«_____» _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Пархомчук Олени Костянтинівни

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проєкту) «Специфіка комічного в новелістиці О'Генрі»

Керівник кваліфікаційної роботи (проєкту) к.ф.н., доцент Рождественська Ірина Євгенівна,

затверджені наказом УМСФ від «___» _____ 20__ року № _____

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проєкту) _____ 20__ р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проєкту): концепція комічного в історії літературознавства, поетика та жанрова специфіка новелістики О'Генрі.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) здійснити огляд теоретичних джерел; 2) дослідити специфіку комічного у новелістиці О'Генрі; 3) уточнити поняття «комічне» та його прояви в літературі; 4) проаналізувати прийоми і форми комічного, характерні для творчості О'Генрі; 5) дослідити особливості побудови сюжету і ролі персонажів у створенні комічного ефекту.

5. Консультант розділів кваліфікаційної роботи (проєкту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Рожественська І.Є., к.ф.н., доц.	06.09.2024	06.09.2024
Розділ 1	Рожественська І.Є., к.ф.н., доц.	16.09.2024	16.09.2024
Розділ 2	Рожественська І.Є., к.ф.н., доц.	07.10.2024	07.10.2024
Розділ 3	Рожественська І.Є., к.ф.н., доц.	04.11.2024	04.11.2024
Висновки	Рожественська І.Є., к.ф.н., доц.	02.12.2024	02.12.2024

6. Дата видачі завдання: 06.09.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проєкту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	липень 2024	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	серпень 2024	виконано
3.	Написання вступу	вересень 2024	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	жовтень 2024	виконано
5.	Написання практичного розділу	листопад 2024	виконано
6.	Формулювання висновків	грудень 2024	виконано
7.	Одержання відгуку та рецензії	січень 2025	виконано
8.	Захист	січень 2025	виконано

Магістрант _____

О. К. Пархомчук

Керівник роботи _____

І. Є. Рожественська

РЕФЕРАТ

Магістерська кваліфікаційна робота – 60 стор., 58 джерел.

Об'єкт дослідження: специфіка комічного у новелістиці О'Генрі.

Мета роботи: визначення специфіки комічного у новелах О'Генрі, аналіз форм, мовностилістичних засобів та прийомів вираження комічного, дослідження їх впливу на подальшу літературну традицію.

Теоретико-методологічні засади: ключові положення теорії комічного (А. Бергсон, О. Потебня, М. Бахтін), дослідження художньої новели (Б. Ейхенбаум).

Отримані результати: Комічне у новелістиці О'Генрі базується на використанні іронії, гіперболи, парадоксу та сатири, що формують унікальний стиль його творчості. Визначено основні прийоми: ефект несподіваного фіналу, соціальна іронія, гра слів і ситуаційний гумор. Ці засоби сприяли створенню багатошарових комічних ситуацій, які поєднують розважальну функцію з глибоким осмисленням соціальних і моральних проблем.

У роботі проаналізовано, що специфіка комічного у новелах О'Генрі стала основою для еволюції гумору від легких форм до більш глибоких і психологічно насичених. Особливу увагу приділено психологічному виміру комічного через типізацію та глибину персонажів, що стало важливою рисою його стилю.

До інноваційних рис творчості О'Генрі належить широке використання стилістичних прийомів: гри слів, мовних діалектизмів, метафор і гіпербол, що посилюють комічний ефект. Його новели значно вплинули на розвиток американської короткої прози, заклавши основи нової форми соціального комізму.

Ключові слова: *комічне, іронія, гумор, парадокс, новелістика, О'Генрі, несподіваний фінал, американська література*

SUMMARY

The presented paper is devoted to the analysis of specific features of expressing the comic in O. Henry's short stories. The object of investigation is the comic techniques and their artistic role in his works, while the subject of the research focuses on the mechanisms and forms of creating comic effects and their influence on literary traditions.

The main aim of this paper is to investigate the peculiarities of O. Henry's use of comic techniques and to determine their role in shaping the traditions of the American short story. The research objectives are to:

- provide a thorough analysis of theoretical foundations of the comic in literature;
- examine O. Henry's artistic methods and strategies for constructing comic effects;
- outline the influence of O. Henry's works on the development of American literary traditions.

The findings of the research reveal that O. Henry's mastery of irony, paradox, and situational humor, along with his innovative use of unexpected endings, contributed significantly to the evolution of the comic in literature. His techniques influenced subsequent authors and enriched the genre of the short story with multidimensional humor, combining entertainment with a deep exploration of social and moral issues.

The practical value of the study lies in its potential application for further research on comic elements in literature and their socio-cultural significance. The theoretical background includes key works on the theory of the comic (A. Bergson, M. Bakhtin) and studies of short story traditions (B. Eichenbaum).

The conclusions drawn from the research emphasize the transformative impact of O. Henry's works, not only within his contemporary literary context but also in their long-lasting influence on the narrative techniques of later authors.

Key words: *comic, irony, humor, paradox, O. Henry, short story, humor, literary tradition*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОМІЧНОГО	6
1.1 Комічне як естетична категорія.....	6
1.2 Теоретичні підходи до вивчення комічного.....	9
1.3 Прийоми і форми комічного в художній літературі.....	13
РОЗДІЛ 2. КОМІЧНЕ ЯК ЖАНРОТВІРНИЙ ЧИННИК	
НОВЕЛІСТИКИ О'ГЕНРІ.....	29
2.1 Композиційна функція сюжетної форми новели.....	29
2.2 Групування персонажів у створенні комічного.....	35
2.3 Мовностилістичні засоби вираження комічного.....	40
РОЗДІЛ 3. НОВЕЛІСТИКА О'ГЕНРІ І ТРАДИЦІЯ	
АМЕРИКАНСЬКОГО ГУМОРУ	49
3.1 Роль О'Генрі у формуванні традиції американської новели.....	49
3.2 Вплив комічних прийомів О'Генрі на подальшу літературну традицію.....	53
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61

ВСТУП

Новелістика О'Генрі належить до класичних зразків американської літератури, яка суттєво вплинула на розвиток жанру короткої оповіді. Однією з визначальних рис його творчості є комічне, яке проявляється через специфічні прийоми та форми, такі як іронія, парадокс, гумор і несподіваний фінал. Комічний ефект у творах О'Генрі слугує не лише засобом розваги, але й є важливим інструментом для розкриття соціальних і моральних проблем його часу.

Питання комічного в літературі досліджувалося багатьма літературознавцями, такими як А. Бергсон, М. Бахтін, В. Пропп, О. Потебня. Аналізуючи творчість О'Генрі, увагу на його комічний стиль звертали О. Ковтун, Ю. Савіна, Л. Лисенко та інші. Однак, попри значну кількість досліджень, недостатньо вивченим залишається питання специфіки комічного в новелістиці О'Генрі з точки зору його функціональних та художніх особливостей.

Актуальність дослідження полягає у необхідності системного підходу до вивчення комічного як одного з провідних елементів творчого методу О'Генрі, а також у визначенні його впливу на подальший розвиток американської та світової новелістики.

Наукова новизна дослідження полягає в аналізі специфічних прийомів та форм комічного у творах О'Генрі, зокрема, через призму їхньої взаємодії зі структурою сюжету, характером персонажів та тематикою його новел.

Об'єктом дослідження є комічне як художній засіб у новелах О'Генрі.

Предметом дослідження є прийоми і форми комічного в новелах О'Генрі та їхня функціональна роль у художньому тексті.

Метою дослідження є визначення специфіки комічного в новелах О'Генрі та з'ясування його впливу на літературну традицію.

Для досягнення мети необхідно вирішити такі завдання:

1) уточнити поняття «комічне» та його прояви в літературі.

2) проаналізувати прийоми і форми комічного, характерні для творчості О'Генрі.

3) дослідити особливості побудови сюжету і ролі персонажів у створенні комічного ефекту.

4) визначити вплив комічних прийомів О'Генрі на подальший розвиток новелістики.

Матеріалом дослідження стали новели О'Генрі, зокрема: «The Gift of the Magi», «The Ransom of Red Chief», «The Last Leaf», а також інші твори, які демонструють різноманітність його підходів до створення комічного ефекту.

Методи дослідження: у роботі використано методи описового та структурно-функціонального аналізу, порівняльно-історичний метод, а також елементи контекстуального аналізу для вивчення взаємодії комічного із соціальними та художніми аспектами.

Практична значущість дослідження полягає в можливості застосування його результатів для подальшого вивчення американської новелістики, проведенні теоретичних досліджень для розробки єдиної системи мовних засобів, які створюють комічний ефект, а також в теоретичних дослідженнях, які засновані на проблемах лінгвістичного аналізу художнього тексту.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

У вступі подано загальні відомості про дану наукову роботу, починаючи від умотивування теми, мети, завдань, актуальності дослідження, визначення об'єкта, предмету та структурування роботи.

У першому розділі висвітлюються основні теоретичні аспекти дослідження, надається визначення ключових термінів та понять, розглянуто прийоми і форми комічного в художній літературі

У другому розділі розглядаються мовностилістичні засоби вираження комічного у творчості О'Генрі, а також вплив композиційної функції

сюжетної форми новели та групування персонажів на досягнення комічного ефекту.

У третьому розділі розглянуто роль О'Генрі у формуванні традиції американської новели та вплив його комічних прийомів на подальшу літературну традицію.

У висновках узагальнено результати дослідження.

Загальна кількість сторінок 60, кількість використаних джерел 58.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОМІЧНОГО

1.1 Комічне як естетична категорія

Комічне є естетичною категорією, яка відображає специфічну форму художнього сприйняття реальності. Його основною особливістю є здатність викликати сміх або усмішку через суперечність між очікуванням і дійсністю, а також через невідповідність між формою і змістом. Комічне є універсальним феноменом, який проявляється у різних сферах людського буття — літературі, мистецтві, театрі, кіно, побуті. Воно відображає той аспект естетичного освоєння світу, що супроводжується сміхом без співчуття, страху і пригнічення. У комічній ситуації людина підсвідомо сприймає невідповідність між недосконалим змістом явища і його формою, яка претендує на повноцінність і значущість, між високою метою і негідними засобами її досягнення.

У філософії та естетиці поширена думка, згідно з якою комічне відрізняється від смішного своєю соціально-критичною спрямованістю. Комічне — витончена сестра смішного. Воно породжує соціально забарвлений, значимий, наповнений естетичними ідеалами, високий сміх, що заперечує одні людські якості і суспільні явища і заохочує інші.

Комічне і смішне — не одне й те саме, а отже не все смішне — комічне. Комічне є продуктом розвиненої людської культури, здатністю поглянути на себе збоку, піднятися над своїми буденними справами. Як і трагічне, воно пов'язане зі свободою людини, впевненістю її в безумовній можливості піднятися над власними інтересами.

За класичним визначенням Гегеля, комічне виникає у випадках, коли серйозність ситуації виявляється неспроможною через її внутрішню протирічність. Ця протирічність породжує сміх, що слугує механізмом розрядки напруги і водночас засобом критики. Гегель вважав, що загальним

підґрунтям комедії є світ, у якому людина як суб'єкт зробила себе цілковитим господарем того, що є значущим для неї як сутнісний зміст її знань і здійснень; це світ, цілі якого руйнують самі себе своєю неістотністю. Суперечність між значущістю форми і нікчемністю змісту, що вгадується критично спрямованим розумом, створює комічність колізії [Левчук 2010, с. 112].

Як зазначає Анрі Бергсон, метою сміху слугує саме виправлення, корисно, щоб виправлення відразу поширювалося на якомога більшу кількість осіб [Бергсон 1994, с. 48]. Ось чому спостережливість, яка шукає комічне, інстинктивно звертається до загального. Вона вибирає серед усіх особливостей ті, які здатні відтворюватися і які не пов'язані нерозривно з індивідуальністю особистості, особливості, так би мовити, загальні. Переносячи їх на сцену, вона створює витвори, які, без сумніву, належать до мистецтва тим, що свідомо прагнуть тільки до того, щоб подобатися, але відрізняються від інших творів мистецтва своїм характером спільності, як і несвідомим своїм прагненням виправляти й повчати.

На думку Анрі Бергсона, комедія посідає проміжне місце між мистецтвом і життям. Вона не безкорислива, як мистецтво чисте. Організовуючи сміх, комедія приймає суспільне життя як природне середовище, слідує одному з велінь суспільного життя. У цьому сенсі вона повертається спиною до мистецтва, яке являє собою розрив із суспільством і повернення до первозданної природи.

Хоча традиційно категорія комічного вживається в естетиці по відношенню до мистецтва, її зміст набагато ширший. Вона може застосовуватися як філософська категорія по відношенню до соціальних процесів, історії, життя в цілому.

Комічне має багатовимірну природу, яка дозволяє виділити його різноманітні аспекти. Зокрема, Б. Шоу зазначав, що комічне ґрунтується на грі розуму і сприйняття, де парадокс стає основою смішного.

Інший аспект комічного пов'язаний із соціальною критикою. У цьому контексті О. Потебня підкреслював, що «сміх виникає як реакція на суперечності у суспільстві» [Потебня 1985, с. 132].

Комічне за Бергсоном — це інструмент соціального контролю, спосіб виявлення негнучкості чи невідповідностей у поведінці або ситуаціях. Воно звертає увагу на людські слабкості, але робить це через інтелектуальний аналіз і «емоційне охолодження». Ця концепція допомагає глибше зрозуміти природу сміху та його роль у культурі й суспільстві.

Комічне у літературі виконує декілька функцій. Перш за все, воно є засобом емоційного впливу на читача. Як зазначав М. Бахтін, сміх розкриває багатогранність і багатшаровість світу, руйнуючи штучні бар'єри між високим і низьким [Bakhtin 1982, с. 56].

Крім того, комічне слугує інструментом критики і сатири. Через смішне автори розкривають недоліки суспільства, людських характерів чи певних стереотипів. Так, у творчості О'Генрі гумор та іронія дозволяють зобразити складності соціального життя, зберігаючи при цьому доброзичливе ставлення до героїв.

Сучасні підходи до аналізу комічного у літературі включають психологічний, соціологічний та лінгвістичний аспекти. Психологічний підхід досліджує природу сміху як емоційної реакції. Соціологічний акцентує увагу на функції комічного у контексті культури та суспільства. Лінгвістичний підхід зосереджується на засобах створення комічного ефекту через мову, використовуючи такі інструменти, як лексичні і граматичні трансформації, гру слів тощо.

Таким чином, комічне як естетична категорія є багатовимірним явищем, яке поєднує в собі психологічні, соціальні та культурні аспекти. Його аналіз дозволяє глибше зрозуміти механізми емоційного впливу на читача та художні прийоми, які використовують автори для створення комічного ефекту.

Комічне як явище має багатовікову історію осмислення у філософії, естетиці та літературознавстві. Починаючи з античності, науковці та мислителі прагнули зрозуміти його природу, роль у культурі й мистецтві, а також механізми його впливу на людину. Теоретичні концепції комічного зазнали суттєвих змін, що відображає еволюцію суспільних уявлень і естетичних пріоритетів.

Вивчення комічного як естетичної категорії є важливим аспектом літературознавства, філософії культури та соціології, оскільки воно охоплює різні підходи до розуміння природи сміху, його функцій та механізмів. Теоретичні підходи до вивчення комічного в різні етапи розвитку наукової думки суттєво змінювались, оскільки концепції сміху та гумору взаємопов'язані з історичними, культурними та соціальними реаліями.

1.2 Теоретичні підходи до вивчення комічного

Антична філософія поклала початок систематичному осмисленню комічного. Платон і Арістотель звертали увагу на сміх як на механізм, що має моральне значення. За Арістотелем, комічне виникає через сприйняття непорозумінь або недоліків в поведінці інших. Моральне вчення в античній філософії базувалося на принципі того, що сміх, як засіб естетичного очищення, має служити моральному розвитку особистості. Арістотель у своїй праці «Поетика» одним із перших визначив сміх як реакцію на зображення людських вад і помилок, які не викликають почуття страху чи жалю. Він зазначав: «Комедія є наслідуванням людей нижчих, але не в усіх видах їхньої порочності, а в смішному, яке є різновидом потворного». Арістотель підкреслював, що комічне виникає з дисгармонії, але ця дисгармонія не є руйнівною.

Платон, навпаки, ставився до сміху і комічного критично. У «Державі» він називав сміх небезпечним проявом людської слабкості, який може

дестабілізувати соціальний порядок. На думку Платона, комедія і сміх сприяють загостренню пристрастей, тому їх слід контролювати.

У Середньовіччі комічне втратило самостійний статус і розглядалося переважно у морально-релігійному контексті. Комічне прирівнювали до гріховності або легковажності, що суперечить духовним цінностям. Проте у народній культурі комічне продовжувало розвиватися, зберігаючи свої форми у ярмаркових виставах, пародіях та карнавалах.

В епоху Відродження інтерес до комічного відновився завдяки гуманістичним ідеям. Філософи і письменники, такі як Франсуа Рабле і Еразм Роттердамський, розглядали сміх як засіб пізнання світу і боротьби проти догматизму.

З розвитком філософії та теорії літератури в епоху Просвітництва виникає концепція сміху як інструменту пізнання і відображення соціальних, політичних і культурних процесів. Представники цього напрямку, зокрема Вольтер і Лафонтен, звертали увагу на те, що сміх не тільки викликає розвагу, але й ставить під сумнів усталені соціальні норми. Вони вбачали у комічному інструмент критики суспільних і політичних проблем і наголошували на інтелектуальній природі сміху, який розвінчує невігластво і застарілі традиції.

Вольтер у «Кандиді» використовує гумор як форму критики суспільства: «Істинне щастя - це не в пошуках раю, а в умінні сміятися з цього світу». Комічне в їхній теорії є полемічним, воно не лише розважальне, а й виявляє глибші соціальні суперечності.

Ідея суперечності між ідеєю і реальністю лежить в основі багатьох філософських трактувань комічного. У Канта комічне виникає, коли порушується наша здатність до серйозного сприйняття через несподівану появу контрасту або непередбачуваного елемента. У своїй праці «Критика здатності судження» він пояснював сміх як реакцію на несподіване руйнування очікувань. За визначенням Канта, гумор у позитивному значенні є саме здатність, талант людини без будь-яких підстав набувати доброго

настрою, коли про все судять не так, як звичайно, а навіть навпаки, проте, звичайно ж, за певними принципами розуму [цит. за: Левчук 2010, с. 112].

Для Гегеля комічне є аспектом естетичного сприйняття, де важливу роль відіграє «суперечність» між ідеєю та її відображенням у реальному світі. Гегель у своїй «Естетиці» розглядав сміх як діалектичний процес, що поєднує серйозне і смішне. Він підкреслював, що сміх руйнує зовнішню форму серйозності, виявляючи її абсурдність. Для Гегеля комічне — це не лише джерело насолоди, але й засіб досягнення істини.

Анрі Бергсон у книзі «Сміх» розглядав комічне як соціальну функцію, яка спрямована на виправлення людських недоліків. Він наголошував, що сміх завжди пов'язаний із розумовою діяльністю, це реакція на механічність у людській поведінці [Бергсон 1994, с. 49]. Бергсон вважав, що комічне допомагає підтримувати динамізм суспільства, викриваючи шаблонність і рутинність.

У XX столітті розвиток теорії комічного набуває особливого розмаху завдяки працям таких вчених, як Михайло Бахтін, який ввів концепцію «карнавального сміху». Він трактує сміх як важливу складову народної культури, що знижує ієрархічні бар'єри та відновлює соціальну рівність. За Бахтіним, сміх у літературних творах, як і в житті, має демократичну природу, руйнуючи будь-які авторитети і символи влади. Бахтін писав: «Не тільки школярі та дрібне священство, а й церковні високопосадовці та богослови дозволяли собі веселі реакції, тобто відпочинок від богословської серйозності, звертались до чернечих жартів» [цит. за: Вікіпедія, Сміхова культура].

Функціональний підхід до вивчення комічного був розвинутий у рамках психоаналітичної теорії Зигмунда Фрейда, який стверджував, що сміх є проявом пригнічених бажань або невизначеності, яка розв'язується через комічне. Відомий психоаналітик підходив до комічного через психоаналітичну призму, розглядаючи сміх як спосіб розрядки психічної енергії. У цьому контексті сміх розглядався як своєрідна форма захисту від

внутрішніх конфліктів. Згідно з його теорією, комічне виникає, коли зменшується напруга між свідомими і підсвідомими імпульсами (наприклад, коли заборонені чи пригнічені думки стають смішними через їх несподівану вербалізацію).

В кінці XX століття почала розвиватися теорія когнітивного комічного, що базувалася на дослідженнях когнітивних процесів у сприйнятті комічного. Відповідно до цієї теорії, сміх виникає внаслідок порушення очікувань, коли відбувається раптовий перехід від знайомої ситуації до несподіваного результату. Семантичний аналіз тексту в рамках когнітивної теорії ґрунтується на понятті фрейму, а також на необхідності урахування багатоаспектного мовного й позамовного контексту для успішності здійснення аналізу [Сніховська 2004].

Кількість теорій гумору нині настільки велика, що навіть у класифікації цих теорій не знайдено спільної точки зору. Ростислав Семків, аналізуючи теорії комічного, виокремлює три впливові теорії комічного: теорію *вищості*, теорію *невідповідності* і теорію *звільнення* [Семків 2020, с. 34].

Теорія вищості, що постає з міркувань Арістотеля в його «Поетиці», де розмежовано жанри трагедії та комедії: «У цьому й полягає різниця між трагедією та комедією — остання воліє відтворювати образи людей гірших, ніж наші сучасники, а перша — кращих» [Арістотель 1967, с. 41]. Тобто смішним поставатиме те, що викликає у нас відчуття вищості, критичної переваги. У цьому полягає джерело сміху: він постає зі споглядання недосконалості. Крім того Арістотель вважав сміх корисним задля покращення особистісної моралі. Ці два уявлення Арістотеля (вищість того, хто сміється, та інструментальність, корисність сміху) домінували до кінця XVIII ст.

Появу *теорії невідповідності*, котру репрезентує Бергсон і котра сьогодні домінує серед спроб пояснити природу комічного, пов'язують із відповідними міркуваннями Іммануїла Канта в його праці «Критика естетичної здатності судження» («Kritik der Urteilskraft», 1790). Згідно з цим

підходом, ми сміємося, бо наштовхнулися на несподіванку; при цьому не кожна несподіванка викликатиме сміх, але все смішне має містити несподіванку[Семків 2020, с. 36]. Загальновідомим є Кантове визначення сміху, як афекту від раптового перетворення напруженого чекання в ніщо [Кант, Естетика 2007, с. 173].

Кант урівнює в праві на сміх усіх суб'єктів без огляду на їхню гідність чи достойність. Тобто сміятися може будь-хто з будь-кого — не лише пан зі слуги, а й слуга з пана, щойно хтось із них опиниться в ситуації невідповідності. По-друге, якщо результатом очікування є принципове «ніщо», яке й має викликати сміх, то про жодну виховну мету сміху вже не йдеться. Таким чином німецький філософ демократизує сміх.

Теорія звільнення, полягає в тому, що радість є наслідком переходу від зневіри до віри. На думку Семкова, Кант, пишучи про механіку сміху, який розслаблює увесь організм, фактично проговорює тези теорії звільнення, згідно з якою «сміх виникає через доконечну потребу вивільнити надлишкову психічну енергію, що нагромаджується в організмі» [Кант, Естетика 2007, с. 173].

Таким чином, теоретичні підходи до вивчення комічного еволюціонували від античних спроб визначити його естетичну природу до сучасних досліджень його соціальної і психологічної ролі. Вони демонструють багатогранність цієї категорії, що охоплює різні рівні — від індивідуальних емоційних реакцій до соціальних та культурних трансформацій, адже комічне є не лише засобом розваги, а й інструментом критики, соціальної адаптації та філософського осмислення світу.

1.3 Прийоми і форми комічного в художній літературі

Комічне у художній літературі втілюється через різноманітні прийоми та форми, які дозволяють автору відобразити комічні ситуації, характери або явища. Ці засоби сприяють глибшому розкриттю тематики твору, формують

естетичну насолоду читача та служать інструментом критики. У процесі еволюції літератури прийоми комічного змінювалися, однак їхня функція залишалася незмінною: викликати сміх або створити іронічну дистанцію між читачем і описаним явищем.

Вивчення форм комічного допомагає зрозуміти, як саме комічне будується в художньому тексті, та яку роль воно відіграє в естетичному сприйнятті твору.

Комічне у творчості О'Генрі є важливою складовою його новел, яка дозволяє автору майстерно поєднувати смішне та серйозне, поверхнєве та глибоке. У творах письменника комічне виконує не лише розважальну функцію, але й стає інструментом для висвітлення соціальних, моральних та психологічних аспектів життя.

На думку Ю. Савіної існує 4 основні форми комічного, а саме: *іронія, гумор, сатира, і сарказм* [Савіна 2019, с. 59]. Кожна з цих форм має свої особливості та методи створення комічних ефектів.

Іронія (від грецьк. εἰρωνεία – «лицемірство, лукавство або прихований глум») — це форма комічного, що полягає в протиставленні явного та прихованого змісту, де відбувається розрив між тим, що говориться, і тим, що насправді має місце і, як правило, виражає глузливо-критичне ставлення автора до предмета зображення.

Іронію справедливо вважають однією зі складних естетичних категорій, що схильна до модифікацій. Втілюючись у всіх різновидах критичного пафосу, вона містить у собі елемент інакомовлення, хитрощів, виражаючи при цьому істину алегоричним способом. Залишаючись серед художніх засобів критичного ставлення до життя, іронія рідко може обійтися без використання комізму, сатири чи сарказму, чим і можна пояснити характер співвідношення цих понять [Лексикон загального та порівняльного літературознавства 2001, с. 235].

Стилістичними прийомами іронії можуть бути гіпербола, гротеск, парадокс. В історії розвитку іронії слід відзначити раннє філософське

трактування іронії у Сократа, Платона й Арістотеля як способу вираження сумніву і знаходження істини.

Завдяки Аристотелеві вважається, що іронія – найбільш сприятливий вид сміху для вільної людини, оскільки той, хто користується нею, визиває сміх заради власного задоволення.

Деякі дослідники виділяють сатиричну та гумористичну іронію. Сатиричною іронію будуть вважати, якщо рівень неприйняття явища високий, тобто гумор сприймають як щось недопустиме та негативне. В цьому випадку мова йдеться про «їдку» або навіть «злу» іронію. Гумористичною іронія буде якщо рівень несхвалення низький.

Сатирична іронія розвиває продуктивні тенденції іронії, що йдуть від античності й естетики В.Ф.Гегеля. У цьому різновиді іронія має певні відмінності від звичайної сатири як форми мистецтва. Вона є чимось проміжним між гумором і сатирою. Як різновид езопової мови іронія прагне до виразів, які приховують від цензури викривання під виглядом похвали, висловлення добрих намірів, захопленості, коли безвинна побутова фраза перетворюється у знущання [Лексикон загального та порівняльного літературознавства 2001, с. 235].

Іронія набуває форми сатири, коли соціальні або культурні норми висміюються через протиріччя між поведінкою персонажів і реальністю. Іронічний підхід дозволяє читачу бачити те, що автор хоче висвітлити або осміяти, через несподівані висловлювання або недомовки.

Оскар Вайльд писав, що «іронія дозволяє розкрити абсурдність суспільних стандартів». Іронія удавано вихваляє ті якості, які, по суті, заперечує, саме тому вона має подвійний зміст: прямий, буквальный, і прихований. Іронія більш інтелектуальна, ніж сатира, вона менш схильна до рефлексії і емоційно більш примітивна, ніж гумор [цит за: Болдирева 2007, с. 24].

На думку В. А. Скіданової, іронія знаходиться поза сферою гумору і сатири, вона може однаково допомагати як першій формі, так і другій. Згідно

зі словником: «Іронія – 1) це висміювання, що в певній мірі перетворюється в форму згоди, схвалення; 2) це стилістична фігура, яка полягає у вираженні глузування або лукавства шляхом використання іносказання, коли слово або вислів набуває в контексті мови сенс, який протилежний буквальному значенню або заперечує його; 3) це вид комічного, що полягає в приховуванні смішного під маскою серйозного і містить в собі елементи скептицизму» [Скіданова 2005, с. 112].

Зазвичай іронію розпізнають через невідповідність форми та змісту висловлювання: за позитивною оцінкою об'єкта іронії приховане гостре глузування. І чим глибше прихований її справжній сенс, тим іронія більш образлива. Іронія відрізняється від інших видів комічного тим, що пропонує широкий діапазон відтінків для того, щоб автор міг як найточніше передати своє ставлення. Розуміння іронічного висловлювання вимагає певного підходу – детального вивчення тексту. Оцінка іронії та її сприйняття як комічного ефекту значною мірою залежить від контексту, в якому вона вживається, а також від того, на кого вона спрямована. Справжнє значення іронічного висловлювання часто формується через конотації, недомовленості й метафори, а широкий контекст відіграє велику роль у його розумінні. Крім того, для реалізації іронії в тексті можна використовувати й інші мовні засоби комізму.

Окремо слід зазначити метаіронію, яка є складним варіантом іронії та притаманна художнім творам. В такому випадку оповідь побудована так, що мова героя, який розповідає історію, не є іронічною з його точки зору. Однак автор спеціально конструює ситуацію та контекст так, щоб читач міг усвідомити «неправдивість» або аномальність того, що відбувається, створюючи тим самим комічний ефект.

Іронія є одним із центральних прийомів комічного у творах О'Генрі. Вона проявляється як у стилістиці оповіді, так і у побудові діалогів персонажів. Наприклад, у новелі “The Gift of the Magi” молода пара намагається зробити один одному чудові подарунки на Різдво. Дівчина

продає своє волосся, щоб купити хлопцю ланцюг для годинника, а він продає свій годинник, щоб придбати для неї гребінь. Іронія ситуації полягає в тому, що їхні дари виявилися марними, але саме ці жертви підкреслюють глибину їхніх почуттів один до одного. Іронічний ефект створюється через фінальну розв'язку, де самопожертва героїв, хоча і викликає глибоку симпатію, стає джерелом несподіваного комізму.

Іронія є одним із основних мовних засобів вираження комічного в творчості О'Генрі. Іронія в його новелах часто має подвійний смисл: один для персонажа, інший для читача. О'Генрі грає на непорозуміннях, коли герой і читач бачать ситуацію по-різному, що створює комічний ефект через невідповідність між сприйняттям і реальністю.

У новелі “The Ransom of Red Chief” автор використовує іронію для створення комічного образу викрадача, який замість того, щоб отримати викуп, сам стає жертвою своєї жертви. Це смішне, абсурдне перекручення ситуації надає іронічного забарвлення всьому розвитку подій.

Іронія стає інструментом, через який можна висміяти не лише конкретні ситуації, а й загальні людські пороки. Вона допомагає читачеві побачити абсурдність певних соціальних явищ або поведінки персонажів, що є важливим елементом у створенні комічного.

Гумор (англ. *humour*, «норовливий настрій», походить від лат. *umor* – «тілесна рідина», відповідно до античного вчення про співвідношення чотирьох тілесних рідин, які визначають чотири види темпераменту та характеру людини, або від Lat. *humor* за помилковою аналогією з *humus* – «земля, ґрунт») належить до особливого виду комічного, який поєднує в собі насмішку та співчуття [Савіна 2019, с. 59].

Гумор — це така особлива реалізація комічного, коли той, хто сміється, не відділяє себе від смішного як чогось чужого, а часто ідентифікує себе з ним. У гуморі немає чіткого поділу між позицією автора та зображуваним явищем, відсутнє авторське відштовхування від об'єкта

зображення або заперечення його, які притаманні іншим видам комічного (іронія, сатира, сарказм).

Зовнішнім вираженням гумору є швидше усміх, ніж власне сміх. Хоча гумор близький за окремими параметрами до сатири (викриття, висміювання, комізм людських характерів, ідейно-емоційна спрямованість), він має все-таки власні визначальні риси. Так, по-перше гумор досить рідко послуговується такими пафосними виражальними засобами, як гротеск або сарказм, віддаючи перевагу іронії найрізноманітніших відтінків, дотепності. По-друге, на противагу сатирі, він ніколи не втрачає зв'язку з комізмом, оскільки є явищем менш тенденційним і суспільно заангажованим. Можна сказати, що гумор це примирлива добродушна посмішка, яка свідчить про співчуття до зображуваного явища, а не про його безапеляційне засудження.

Як форма естетичного переживання гумор на відміну від іронії, в якій переважають інтелектуальні моменти, характеризує всю душевну організацію людини, він проявляється як невід'ємна риса її характеру [Лексикон загального та порівняльного літературознавства 2001, с.130].

Гумор — це одна з найбільш поширених і легко сприйнятних форм комічного. Гумор зосереджений на створенні ситуацій, що викликають сміх або радість через перебільшення, гри слів, невідповідності між персонажами та їхніми очікуваннями або через абсурдність деяких подій. Гумор часто є безпечним і розважальним, дозволяючи читачеві вільно відпочити від серйозних тем.

Гумор відрізняється від інших видів комічного більш м'яким ставленням до недоліків суспільства та поведінки людей і здатний викликати лише допрозичливу посмішку. Гумор дозволяє побачити звеличене в обмеженому і малому, значне в смішному і недосконалому. Сміх в гуморі не носить знищувальний характер, властивий сатирі, він закликає не до знищення, а до вдосконалення.

В «Естетиці» Г.В.Ф. Гегеля гумор є продуктом заключної стадії художнього розвитку, він найтісніше пов'язаний з неповторною особистістю

митця. «Справжній гумор вимагає глибини і багатства духу. Тільки вони можуть представити реальним те, що видається лише суб'єктивним, і виявити субстанціональне у випадковостях і спонтанних капризах» [Гегель, Естетика 2004]

На думку В.О. Самохіної, гумор, «особливий вид комічного, що поєднує в собі і глузування, і співчуття (тобто нарівні зі створенням комічного відчувається внутрішній зв'язок суб'єкта і об'єкта сміху)» [Самохіна 2010, с. 64]. На відміну від сатири та іронії, в гуморі під маскою смішного таїться серйозне ставлення до предмету сміху і навіть виправдання, що забезпечує гумору більш цілісне відображення сутності явища.

Існує декілька шляхів реалізації гумору:

- 1) комічна несподіванка в розвитку сюжету, в діях та висловлюваннях героїв;
- 2) порушення змістовного поєднання, поєднання явищ, предметів, проявів яких не можна поєднати;
- 3) використання в одному тексті слів із різним стилістичним забарвленням, гумористичні неологізми.

Мовний гумор, включаючи каламбури, гру слів та нестандартні мовні звороти, є характерною рисою стилю О'Генрі. У його новелах діалоги персонажів часто побудовані на дотепних репліках, що додає оповідам легкості та комічності, а гумор створюється через яскраві мовні характеристики героїв, які відображають їх соціальний статус та життєву позицію.

Особливістю творчості О'Генрі є ситуаційний гумор, який побудований на несподіваних поворотах сюжету. У його новелах часто трапляються непередбачувані фінали, які розкривають прихований комізм ситуацій. У новелі "The Ransom of Red Chief" смішний ефект створюється через несподіване перевертання ролей: викрадачі, які сподіваються отримати викуп, самі потрапляють у пастку через нестерпну поведінку дитини. Як зазначає П. Хоффман, «смішний фінал О'Генрі завжди має подвійний ефект:

він дивує читача і водночас викликає сміх, що ґрунтується на контрасті очікувань і реальності».

Сатира (від лат. *satura* – «змішана страва» або «усякий мотлох та непотріб») — це форма комічного, яка націлена на критику або викриття вад суспільства, моралі, політики чи інших соціальних інститутів з висміюванням або навіть із гнівним судженням щодо негативних явищ у різних сферах життя, які суперечать загальнообов’язковим принципам чи сталим ідеалам. Це гостра та в’їдлива форма викриття існуючих соціально-суспільних реалій, що несе в собі негативну їх оцінку.

Сатира — це нещадна, нищівна критика зображуваного, яка розкриває його нікчемність, недостатність, неадекватність своїй природі або внутрішньому закономі. Основним формотвірчим принципом сатири, поряд з викриттям і засудженням морально недосконалого, естетично недолугого є сміх — іронічне, гротескне або саркастичне глумління над яким-небудь об’єктом, явищем чи особою, котрим притаманне порушення органічності, зовнішньої або внутрішньої гармонії, розлад між явним і сутнім, формою і змістом, дійсністю та ідеалом. [Лексикон загального та порівняльного літературознавства 2001, с.509].

На відміну від гумору, для якого характерне амбівалентне ставлення до зображуваного (поряд з негативними гумор може містити в собі й деякі позитивні елементи, внаслідок чого гумор, сміх не вбивчий, а радше добродушний), сатирі притаманне повне заперечення зображуваного як такого, що не має права на існування.

Якщо гумор пробуджує сміх на основі симпатії, то в сатирі навпаки, всяке співчуття, терпимість, поблажливність відсутні. «Гумор релятивний, сатира ж, навпаки, абсолютна, вона виносить остаточний вирок, не беручи до уваги ніяких пом’якшуючих обставин», — вважає голландський дослідник В.Панненбург. [цит за: Лексикон загального та порівняльного літературознавства 2001, с.509].

Сатира має свої специфічні принципи типізації, основою яких завжди є певне спотворення, викривлення дійсності. Сатиричний ефект виникає лише тоді, коли той чи інший життєвий об'єкт пародіюється, коли гіпертрофовано або деформовано його реальні співвідношення. Цієї деформації письменники можуть досягти різними шляхами — гіперболічним загостренням, прийомами фантастики, алегоричним трактуванням, гротескним осмисленням, дошкульною іронією, саркастичним зображенням.

Сатира використовує перебільшення, іронію, пародію для висміювання недоліків людської поведінки і соціальних систем. Це може бути зображенням абсурдних ситуацій, зловживань або несправедливості. Художніми засобами сатири, які виокремлюються в різних літературних жанрах (поезії, прозі, драматургії), можна назвати гротеск, пародію, іронію.

Сатиричний гумор в новелах О'Генрі проявляється у висміюванні соціальних умов і людських вад. О'Генрі, зазвичай, не створює явних соціальних або політичних суджень, але через своїх персонажів він виявляє абсурдність деяких соціальних норм і стереотипів.

О'Генрі використовує сатиру, щоб критикувати такі соціальні недоліки, як марнославство, жадібність і матеріалізм, які були поширені серед середнього класу його часу. Сатира в його творах може бути тонкою, але завжди ефективною в зображенні недосконалості людської природи.

Сарказм (від лат. *sarcasmos* або грецьк. *Sarkasmos* – «глузувати, насміхатись»), як різновид іронії, є більш гострим та критичним. Він використовується для викриття недоліків суспільства або конкретних персонажів. Сарказм — зла й уїдлива насмішка, вищий ступінь іронії, троп і засіб комічності, в основі якого лежить гострий дошкульний глум, сповнений зневаги. Сарказм заснований не лише на посиленому контрасті між тим, що розуміється і тим, що висловлюється, але і на безпосередньому навмисному оголенні того, що розуміється.

Для сарказму характерна невідповідність позитивного значення висловлювання та різко негативного підтексту, який явно присутній в ньому.

Сарказм завжди має негативне забарвлення та вказує на недоліки людини, предмета або явища.

Про сарказм часто говорять як про вищу форму іронії, проте алегоричність іронії в сарказмі послаблюється. В іронії те, що говориться прямо протилежно тому, що мають на увазі; сарказм – невдаваний вираз негативної оцінки та неприймання предмета глузування.

Іноді до форм комічного включають гротеск, карикатуру, пародію і т.д. Подібне виділення видів комічного виникає від змішання форм і прийомів комічного. Гротеск, карикатура, пародія входять в техніку гіперболи і в сукупності становлять прийом деформації явищ та характерів.

На думку Б. Дземідока поділ комічного на гумор, сатиру, іронію, гротеск, карикатуру, пародію і т.д. є порушенням елементарних законів логіки. Такий поділ не бере до уваги ні принцип повного поділу поняття, ні принцип єдності критерію класифікації на кожному її етапі [Dziemidok 2011].

Аналізуючи лінгвопоетичні засоби комічного Ю. Савіна розглядає класифікацію Б. Дземідока, який відокремлює п'ять прийомів створення комічного, заснованих на використанні стилістичного потенціалу мовних одиниць і фігур мовлення:

- 1) видозміна та деформація явищ;
- 2) неочікувані ефекти;
- 3) нерозмірність;
- 4) уявне поєднання абсолютно різнорідних явищ;
- 5) створення явищ, які за видимістю або за своєю суттю відхиляються від логічної норми [цит. за: Савіна 2019, с. 60].

Видозміна та деформація явищ полягає у тому, що перебільшення або надмірне зменшення об'єкта призводить до того, що він втрачає звичні характеристики, стаючи чимось, що суперечить нормам, що й створює комічний ефект. Такі техніки перебільшення або спотворення є основою для прийомів, таких як пародія та гротеск

Неочікувані ефекти. Комізм може проявлятися у несподіваних сюжетних поворотах чи змінах мислення. Іноді комічний ефект виникає не через несподіванку, а навпаки — через її відсутність. Вражаючі зіставлення можуть виникати, коли два, на перший погляд, абсолютно різні чи навіть суперечливі явища виявляються схожими або парадоксальними, наприклад, коли абсурд поєднується з повсякденними ситуаціями.

Нерозмірність, що полягає у несумірності у відносинах та в зв'язках між явищами. Комічним може бути використання анахронізмів у різних сферах, таких як мораль, світогляд, мова чи спосіб мислення. Один із прийомів створення комічного ефекту полягає в змішуванні елементів, що належать до різних історичних епох або культур.

Уявне поєднання абсолютно різнорідних явищ, а саме об'єднання елементів, що належать до різних сфер або використовують різні художні методи. Це може бути ситуація, коли поведінка героя не відповідає обставинам, або коли зовнішній вигляд чи самооцінка героя не відповідають його реальним можливостям. Комічним також є використання прихованих значень у висловлюваннях, де словесне схвалення насправді приховує осуд чи критику.

Створення явищ, які за видимістю або за своєю суттю відхиляються від логічної норми. Комічний ефект може виникати в сюжетах, де завдання виконуються безцільно або за допомогою непридатних засобів, а прості завдання надмірно ускладнюються. Це також включає порушення логічних норм, такі як помилки у висновках, нелогічні асоціації, відсутність зв'язку між частинами речення, несподівані зміни теми, невірне вживання слів або парадоксальні висловлювання.

Отже, Б. Дземідок описує п'ять прийомів створення комічного, заснованих на використанні стилістичного потенціалу мовних одиниць і фігур мовлення, звертаючи увагу на їхню різноманітність та здатність викликати сміх через порушення звичних норм і очікувань.

Таким чином, прийоми розглядаються як більш загальна категорія, ніж засоби творення комічного. В. О. Самохіна пропонує схожу характеристику. Серед прийомів створення комічного вона виділяє: ситуативно зумовлену іронію; контраст; комічне перебільшення (гіперболу); зменшення (літоту); манеру непорозуміння; несподіванки [Самохіна 2010, с. 114].

Засобами створення комічного вважають мовні засоби – фонетичні, граматичні та ін. Вони є конкретнозмістовним втіленням позначених прийомів і залучають усі рівні мовної системи.

Глінка К. розрізняє такі засоби досягнення комічного ефекту:

1. Фонетичні: інтонація, алітерація, паронімія.
2. Графічні, орфографічні та пунктуаційні: усунення інтервалу між словами, навмисне порушення правил, особливе графічне оформлення тексту.
3. Морфологічні: гра з опущенням частин слова, обігравання застарілих афіксів, вживання безособового способу часу та виду.
4. Синтаксичні: порушення керування словами, парцеляція, обігравання предикативних, номінативних та автономних вживань мовних одиниць, нагромадження конструкцій синтаксису.
5. Засоби на словотвірному рівні: префіксація, контамінація, переосмислення частин мови, створення нових слів.
6. Лексичні: обігравання багатозначних слів та лексичної синонімії, порушення масштабу часу, протиставлення одухотвореного неживому.
7. Прагматичні – порушення постулатів спілкування, змішання художньої та повсякденної мови, переосмислення складу учасників розмови, псевдозапитання, ухильні відповіді [Glinka, Humor Theory 2004].

Проблема наявності у мові системи засобів, що використовуються виключно для створення комічного ефекту, залишається відкритою. Значною мірою це пояснюється тим, що не розроблена єдина система, яка б включала всі мовні засоби створення комічного ефекту [Белехова 2002, с. 204].

На думку Шумейко, лінгвістичний принцип вираження комічного сенсу – це закономірна підстава використання прихованого потенціалу мовних одиниць під час їхнього активного застосування в мові, яка забезпечує умови для порушення внутрішньосистемних стосунків. Трансляція комічного сенсу здійснюється мовними засобами різних рівнів мови: фонетичного, морфологічного, лексичного, синтаксичного [Шумейко 2009, с. 168].

Досліджуючи особливості комічного та їх відтворення у процесі перекладу на матеріалі творів Дж. К. Джерома й О'Генрі, Савіна Ю. звертає увагу на такі прийоми і мовні засоби створення комічного, як раптове поєднання слів і виразів, які не є однаковими за значенням; комічних каламбурх; метафорі, що ґрунтується на іронічному порівнянні людей із тваринами або рослинами. Важливу роль у створенні комізму відіграють деякі тропи: гіпербола та перифраз, а також такі мовні прийоми, як буквально-тлумачення переносного значення слова, зіткнення в одному контексті різних значень багатозначного слова або співзвучних слів, порушення смислового зв'язку між словами в словосполученні, порівняння та персоніфікація [Савіна 2019, с. 60]. Розглянемо більш детально деякі з них.

Гіпербола, або перебільшення, є одним із найдавніших прийомів комічного. Гіпербола – це навмисне перебільшення певних ознак предмета задля збільшення виразності, посилення емоційного ефекту. Вона створює смішний ефект завдяки зображенню явищ або персонажів у надмірно великому масштабі. Головна функція гіперболи – підкреслити негативну або позитивну якість предмета, якому надається характеристика. Як зазначає Гегель, «гіпербола в комічному завжди має на меті викривлення реальності, що викликає сміхове звільнення» [Гегель 2004, с. 278].

О'Генрі також використовує гіперболічні образи і ситуації для створення комічного. У новелі “The Cop and the Anthem” головний герой Сопі шукає всі можливі способи, щоб потрапити до в'язниці, однак його плани неодноразово провалюються. Автор майстерно перебільшує труднощі

Сопі, що викликає сміх, але водночас привертає увагу до соціальної проблеми безпритульності.

Контраст у комічному полягає в несподіваному зіткненні протилежностей, що створює комічний ефект. Цей прийом часто використовується у новелах О'Генрі, де фінал виявляється повною протилежністю очікуваному.

Гротеск — це прийом комічного, що зображує перебільшення або викривлення реальності до неможливих або потворних форм. Гротеск часто з'єднує елементи жаху і комедії, змушуючи читача сміятися або відчувати огиду від неприродних, химерних зображень. Гротеск може бути способом підкреслення соціальних або культурних хвороб.

У деяких творах О'Генрі комічне набуває саркастичних або гротескних рис. Наприклад, у новелі “The Making of a New Yorker” сарказм спрямований на висміювання стереотипів та ілюзій, пов'язаних із життям у великому місті. Сарказм у творчості О'Генрі слугує засобом виявлення абсурдності суспільних ідеалів.

Парадокс як прийом комічного, привертає увагу читача до абсурдності або нелогічності певного явища. Парадокс у творах О'Генрі часто виконує роль сюжетного прийому, що дозволяє висвітлити глибокі протиріччя життя. У новелі “The Last Leaf” парадокс полягає в тому, що старий художник, якого вважали невдахою, створює твір, який рятує життя молодій дівчині, але сам жертвує своїм життям. Цей парадокс викликає не лише сміх, але й емоційне співпереживання.

Пародія — це прийом, який полягає в імітації або перебільшенні стилю, жанру чи особливостей іншого твору або явища. Пародія має на меті висміювання або підкреслення недоліків певного літературного стилю чи культурного феномена, змінюючи його до абсурдних масштабів. Часто пародія використовує перекручення класичних форм або ідеалів.

О'Генрі використовував елементи пародії для зображення стереотипних або надмірно драматизованих образів, характерних для літературних або

культурних традицій свого часу. Він часто знущався з класичних архетипів героїв, надаючи їм абсурдні риси. О'Генрі використовує пародійний стиль для зображення надмірної романтичності і виключних вчинків персонажів, що намагаються справити враження на своїх коханих або на суспільство.

Абсурд — це прийом комічного, за допомогою якого події та ситуації виглядають нелогічно, не мають чіткого пояснення, що призводить до відчуття безглуздості і сміху. Абсурд в літературі часто є способом зображення внутрішнього стану героїв, що виявляється через їхні незрозумілі вчинки, взаємодії та світорозуміння.

В оповіданнях О'Генрі часто зустрічаються моменти абсурду, коли ситуації, що здаються нереальними або нелогічними, створюють комічний ефект завдяки їхній перебільшеності або нестандартності. Абсурдні елементи в його творах завжди додають ситуаціям несподіваності та непередбачуваності, що лише підсилює комічний характер. В оповіданні «The Christmas Gift» автор використовує абсурдні ситуації, де персонажі потрапляють у конфлікти з реальністю, намагаючись розв'язати проблеми, які неможливо вирішити традиційними способами. Це створює відчуття безглуздості і сміху, однак водночас допомагає розкрити глибші теми про людську природу та суспільні проблеми.

Отже, форми комічного в художній літературі виявляються через різні стратегії: від легкого гумору до складних і глибоких сатиричних або гротескних зображень. Вони не лише розважають, але й підштовхують до роздумів над соціальними, моральними та культурними аспектами життя. Кожна форма комічного має свої методи і стилістичні особливості, але всі вони мають спільну мету — викликати певну емоційну реакцію у читача, часто через відображення абсурдності або суперечностей реального світу.

Прийоми і форми комічного, які застосовує О'Генрі, стають не лише інструментом для розважання, але й засобом для вираження важливих соціальних та моральних тем. Його твори вражають багатством комічних прийомів — від несподіваних поворотів сюжету до іронії, гри слів і глибоких

моральних висновків. О'Генрі вміє поєднувати комічне з серйозними життєвими уроками, що робить його твори актуальними й сьогодні.

РОЗДІЛ 2

КОМІЧНЕ ЯК ЖАНРОТВІРНИЙ ЧИННИК НОВЕЛІСТИКИ О'ГЕНРІ

2.1 Композиційна функція сюжетної форми новели

Новела як літературний жанр, характеризується короткою формою і чітко вираженою структурою. Важливим аспектом у розумінні новели є її композиційна побудова, де кожна деталь має своє місце, а розвиток сюжету веде до несподіваної кульмінації. Особливу роль у новелі відіграє комічне, яке часто виступає як центральний елемент, здатний змінити емоційну атмосферу твору, а також висвітлює соціальні чи моральні аспекти через сміх і іронію. У творах О'Генрі комічне, як правило, виступає не лише засобом для створення смішних ситуацій, а й способом для глибшого осмислення людських вад і соціальних проблем.

Сюжетна форма новели є однією з ключових складових, що визначають її жанрову специфіку. У творчості О'Генрі сюжет стає не лише основою оповіді, але й важливим інструментом для створення комічного ефекту, що реалізується через несподівані повороти подій, іронію, парадокси та гру зі сподіваннями читача. Як зауважує Борис Ейхенбаум, новела має чітку композиційну форму, в якій кожен елемент сюжету тісно пов'язаний і підпорядкований загальному напрямку. Відсутність зайвих відступів, мінімалізм в деталях і виразність фіналу дозволяють створювати напругу і емоційну інтенсивність у короткому часовому проміжку. У новелі кожен момент важливий, а дія зосереджена на розвитку одного конфлікту, який завершується неочікувано, що дозволяє створити ефект «вибуху» в кінці.

Основним компонентом змістового аспекту є сюжет, а рушійною силою сюжету – конфлікт. Під сюжетом розуміють розвиток подій у творі, ідейно-емоційне осмислення автором реалій життя, в ході яких розкриваються характери персонажів і головна ідея твору.

Термін “short story”, яким позначається новела в англійській мові, є виключно сюжетним терміном, який передбачає дотримання двох умов: малого розміру та сюжетного наголосу в кінці художнього тексту. Для новели обов’язковим є чітке окреслення ситуації, в основі якої є один конфлікт. Новелі властива єдність дії, яка виключає вставні та паралельні епізоди. Сюжет новели є стислим і інтенсивним, адже цей тип тексту розраховано на безперервність сприйняття.

До класичних елементів композиції новели відносяться: експозиція, зав’язка, розвиток дії, кульмінація та неочікуваний фінал.

Експозиція – виконує службову роль. Вона готує до такого розуміння образів твору, якого домагається автор (розкриття характерів, минулого і т.п.). Експозицією є передісторія події, що лежить в основі художнього тексту і в якій у загальних рисах окреслюються умови, характеризуються персонажі, їх суспільне положення та взаємовідносини тощо.

Розрізняють такі види експозиції: пряма, що розташовується на початку тексту, розсіяна, що доповнюється впродовж всього тексту, або затримана експозиція, яка подається в середині або навіть в кінці тексту.

У новелах О’Генрі експозиція не займає багато місця, оскільки автор переходить до розвитку подій досить швидко. Зазвичай вона розгортається на початку і служить лише основою для того, щоб у кінці розкрити несподівану розв’язку, яка, як правило, кардинально змінює сприйняття всього тексту.

Місце дії, як правило, міське середовище. О’Генрі часто обирає великі метушливі міста, як місце розвитку подій у своїх новелах, що відображають буремне, але звичне життя міських жителів того часу. Героями новел О’Генрі часто є прості люди: інтелігенти, робітники, дрібні злочинці тощо. Вони можуть стикатися з різними труднощами чи незначними проблемами, що робить історії реалістичними та близькими до повсякденного життя. Експозиція часто підкреслює людські слабкості та труднощі героїв, але водночас автор намагається викликати у читача співчуття до цих персонажів, навіть якщо вони не ідеальні.

Специфіка новели як жанру, що передбачає обмежену кількість персонажів, подій і місць дії, дає змогу зосередити увагу на ключових моментах, в тому числі й на комічних аспектах, що виокремлюють соціальні або моральні проблеми героїв.

Зав'язка визначається як вихідний момент у розвитку дії художнього тексту, в який зароджується основний конфлікт. У низці текстів їй передуює експозиція. Якщо ж експозиція відсутня або дуже стисла, то зав'язка набуває особливої гостроти і основний конфлікт проявляється доволі зримо.

Зав'язка в новелах О'Генрі — це часто не просто вступ до подій, а елемент, який створює певний контекст для розвитку сюжету та формує очікування. Однак завдяки майстерності автора і його вмінню грати з іронією та моральними уроками, зав'язка може бути початком несподіваного повороту, що змінює весь хід історії. У кожній новелі зав'язка здається знайомою, але в кінці це завжди той момент, де розкривається справжня суть конфлікту, що і веде до незабутнього фіналу. Вона зазвичай починається з простих, на перший погляд, ситуацій, що стосуються звичайних людей. Це можуть бути конфлікти, пов'язані з грошима, коханням, побутовими труднощами або соціальними негараздами. Такі зав'язки дають читачеві відчуття реальності і буденності, але саме в цих ситуаціях часто й трапляється несподіваний поворот.

Характерною рисою новели О'Генрі є створення в зав'язці певної ілюзії — читач може бути введений в оману щодо того, куди рухатиметься сюжет. Автор любить будувати зав'язку так, щоб вона видавалася дуже простою і зрозумілою, але саме це робить фінал ще більш непередбачуваним і шокуючим. Сюжет ніби веде до передбачуваного фіналу, але насправді зав'язка лише готує ґрунт для несподіваного повороту подій.

Б. Ейхенбаум у своїх дослідженнях підкреслював, що новела, як жанр, характеризується конденсацією подій та динамічністю сюжетної лінії [Eykhenbaum 1968, с. 41]. Він зазначав, що її композиція часто побудована навколо одного центрального конфлікту, який вирішується у фіналі. О'Генрі

майстерно використовує цю особливість, збагачуючи її своїми авторськими прийомами. Його новели відзначаються чітко продуманою структурою, де кожен елемент виконує свою роль у створенні драматичного чи комічного ефекту.

Оскільки сюжет — це певна послідовність чергування подій і ситуацій, то, закономірно, в художньому творі має бути сила, яка надає йому динаміки, руху. Такою рушійною силою, основою сюжету є конфлікт — сутичка, суперечливість, протиставлення, розмежування чи зіткнення подій, характерів, ідей.

Конфлікт у новелах О'Генрі — це важлива частина сюжету, яка розвивається через внутрішні чи зовнішні суперечності персонажів. О'Генрі майстерно використовує конфлікт для створення напруги та для того, щоб потім його розв'язка принесла несподіваний, часто іронічний ефект. У його новелах конфлікти зазвичай мають глибоке психологічне чи моральне значення, і вони часто сприяють розвитку персонажів та створенню завершеного сюжету.

Характером конфлікту визначається своєрідність естетичного змісту твору. У новелах О'Генрі конфлікт часто будується навколо дріб'язкових, на перший погляд, ситуацій, які у фіналі розкриваються як важливі та глибокі. Наприклад, у новелі «The Cop and the Anthem» бажання героя потрапити до в'язниці через проступки викликає комічний ефект, але водночас відображає гостру соціальну проблему маргіналізації.

З точки зору композиції, така побудова сюжету дозволяє автору створити контраст між очікуваннями читача і реальною розв'язкою. В О'Генрі комічний конфлікт завжди містить прихований трагізм, що додає його творам багатозначності.

Для посилення ефекту несподіваності О'Генрі використовує прийом зосередження уваги на деталях. На перший погляд, другорядні елементи сюжету згодом виявляються ключовими для його розв'язки. Наприклад, у новелі «The Ransom of Red Chief» увага читача спочатку зосереджується на

планах викрадачів, тоді як динаміка взаємодії з дитиною, яка здається випадковою, у підсумку стає основою для комічного фіналу.

Конфлікти в новелах О'Генрі часто обертаються навколо соціальних умов, моральних виборів або особистих прагнень, які не завжди відповідають реальним можливостям. Через ці конфлікти О'Генрі створює ситуації, де, з одного боку, герої намагаються подолати труднощі, а з іншого — часто отримують несподівані результати. Саме через ці конфлікти автор створює сильні моральні чи соціальні уроки, що робить його новели цікавими, глибокими і завжди зворушливими.

У розгортанні конфлікту і розкритті характеру персонажів важливу роль відіграє кульмінація.

Кульмінація (лат. — «вершина») — подія, що означає найвище напруження конфлікту, це момент найбільшого напруження, який часто супроводжується несподіваним поворотом сюжету. В новелах О'Генрі кульмінація часто сприймається як кульмінація не стільки зовнішніх подій, скільки емоційного чи морального прозріння персонажів. У багатьох новелах кульмінація є найважливішим моментом, що з'єднує всі елементи конфлікту і приводить до вражаючої розв'язки. У цьому моменті зазвичай відбувається зміна, яка призводить до завершення, яке може бути одночасно і комічним, і трагічним, і часто — іронічним.

Кульмінація часто пов'язана з несподіваним поворотом сюжету. О'Генрі любить використовувати прийом, коли історія здається передбачуваною, а в кульмінаційний момент з'являється елемент, який змінює хід подій. Це може бути новий факт, нове відкриття або невідомі раніше деталі, що змінюють усю перспективу. У новелі «Дари волхвів» кульмінація відбувається тоді, коли герої розкривають один одному подарунки. Читаючи новелу до цієї точки, здається, що подружжя зробить один одному незабутні подарунки, але виявляється, що кожен жертвував найціннішим для того, щоб подарувати щось іншому. Це несподіване

відкриття, що у кожного персонажа є своя жертва, створює момент емоційного катарсису, який підкреслює справжнє значення любові.

Кульмінація в новелах О'Генрі — це часто момент, де сюжет і мораль зливаються в єдину точку. Несподівана зміна в характері персонажа, іронічне розв'язання конфлікту або емоційне прозріння ставлять під сумнів усе, що було до цього. О'Генрі майстерно використовує кульмінацію для того, щоб розкрити глибину людської природи через моральну і соціальну іронію, що робить його новели не тільки цікавими, а й наповненими глибокими уроками.

Після кульмінації розвиток дії отримує інший напрям, спрямовується до розв'язки. Кінцівка розглядається як останній сегмент розгортання оповідання, в якому, зазвичай, можна спостерігати відносно завершення сюжетної лінії та свого роду акумуляцію емоційної оцінки і головної ідеї автора. Неочікувана ж кінцівка є характерною рисою такого типу тексту, як новела.

Б. Ейхенбаум стверджував, що композиція новели має бути побудована так, щоб її фінал був максимально ефективним з точки зору враження на читача [Eykhenbaum 1968, с. 41]. У новелах О'Генрі це досягається завдяки «подвійній розв'язці», де очікуваний розвиток подій різко змінюється. Наприклад, у новелі «The Gift of the Magi» вся сюжетна лінія веде до моменту, коли герої жертвують найдорожчим заради одне одного, але у фіналі їх подарунки втрачають практичну цінність.

Ця структура не лише додає новелі динамізму, але й підсилює комічний ефект через несподіване перевертання ситуації. Такий прийом можна розглядати як реалізацію думки Ейхенбаума, що новела є жанром парадоксу, де форма слугує для виявлення глибоких суперечностей життя.

Особливістю композиції новел О'Генрі є перевернення читачевих очікувань, що реалізується через фінальні повороти сюжету. На думку Б. Ейхенбаума, фінал новели повинен не лише завершити оповідь, але й переосмислити всю її структуру [Eykhenbaum 1968, с. 41]. У новелах О'Генрі,

таких як «The Last Leaf», фінал дозволяє переглянути всю історію через нову призму, викликаючи змішані емоції сміху і смутку.

Таким чином творчість О'Генрі демонструє, як композиція новели може бути використана для підсилення комічного ефекту. Спираючись на теоретичні напрацювання Б. Ейхенбаума, можна стверджувати, що О'Генрі віртуозно використовує жанрові особливості новели, збагачуючи її динамічною структурою, парадоксальними фіналами та комічними конфліктами, які викривають серйозні суспільні проблеми.

2.2 Групування персонажів у створенні комічного

Одним з найважливіших компонентів внутрішньої форми художнього твору є образ персонажа (з французької – маска актора). Персонаж – це образ людини, створений письменником у художньому творі, загальна назва будь-якої дійової особи (тобто текстуального (чи вербального) суб'єкта) кожного літературного жанру. Це може бути як конкретна особа, так і уособлені образи речей, явищ природи, тварин чи інших явищ, що набувають людських рис. Персонажі зазвичай наділені яскравим характером, і їх образи визначаються через взаємодію з оточенням, через соціальний, національний та історичний контекст.

У художніх творах персонажі не існують ізольовано, а перебувають у складних взаємозв'язках. В такому випадку говорять про систему персонажів, що постає внаслідок їх групування. Групування персонажів здійснюють на основі певних взаємин між дійовими особами. Без групування персонажів не може бути конфлікту.

Є два типи групування: перший — за принципом зіставлення, другий — протиставлення (контрасту або антитези). Зіставляються образи чимось близькі між собою, протиставляються протилежні.

Зазвичай персонажів поділяють на позитивних - героїв, які втілюють чесноти, і негативних - антигероїв, які демонструють вади. Групування

персонажів також може здійснюватися на основі різних критеріїв: політичних, соціальних, родинних, національних, психічних характеристик тощо.

О'Генрі групує своїх персонажів за соціальним становищем, типами характерів, їх моральними дилемами та взаєминами, що дозволяє створювати багатогранні образи і глибокі соціальні коментарі. Він часто використовує контрасти та парадокси для підкреслення складності людської природи та соціальних реалій. Автор часто показує персонажів через призму їхніх слабкостей і чеснот. Вони можуть бути обдуреними, жертвами обставин чи власних помилок, але в той самий час вони часто проявляють доброту, людяність і здатність до самопожертви. Це і дає його новелам особливий емоційний підтекст, що зазвичай залишає читача з глибокими роздумами.

Створюючи персонажа, автор поєднує в ньому індивідуальні та типові риси. У цьому випадку говорять про типізацію та індивідуалізацію.

Типізація — це процес створення образів, що відображають загальні риси, спосіб мислення, світоглядні орієнтації певної групи людей, нації чи соціального класу, які водночас залишаються унікальними.

Індивідуалізація, в свою чергу, полягає у наданні персонажеві особливих рис, які роблять його неповторним. Індивідуальне базується на основі вроджених людських особливостей, набутих неповторних якостей, переплетінні вродженого, набутого та ситуативного.

До засобів індивідуалізації персонажа належать його портрет, вчинки, мова, ставлення до інших осіб або явищ, а також пряма і непряма характеристика. Персонаж втілює певну загальну характеристику типу або групи і в той же час проявляється через унікальні особливості, які визначають його індивідуальність.

Групування персонажів є важливим інструментом для О'Генрі у створенні комічного. У його творах часто зустрічаються пари персонажів, які суттєво відрізняються за соціальним становищем, поглядами або стилем поведінки, що дозволяє загострити комічний ефект через контраст.

Наприклад, один персонаж може бути наївним, сповненим ідеалізмів, тоді як інший — реалістичним і прагматичним. Таке контрастне поєднання дає змогу зобразити комічні ситуації через невідповідність між ідеальним і реальним, що завжди викликає у читача сміх, але також і розмірковування над тим, як ці персонажі сприймають світ і самих себе.

О'Генрі створює персонажів з чітко вираженими індивідуальними рисами, що робить їх легко впізнаваними. Вони часто є частинами міського середовища та належать до різних соціальних класів: від бідних до заможних, від шахраїв до добросердечних, від чесних людей до тих, хто живе на межі закону. Однак, навіть якщо ці персонажі спочатку виглядають стереотипно, вони часто мають глибину, яка розкривається у кінці новели.

Комічне в новелах О'Генрі, часто виникає через складну взаємодію персонажів, їхні внутрішні конфлікти, а також через різноманітні соціальні та психологічні деталі, що визначають їх поведінку. Один з основних механізмів створення комічного ефекту — це групування персонажів у певні типи, кожен з яких може виступати в ролі «контрасту» або «дзеркала» іншого. Психологізм персонажів у творах О'Генрі додає глибину не лише їхнім характерам, але й допомагає виразити соціальну та моральну критику, що є важливою складовою комічного.

Проте соціальна критика у творчості О'Генрі виражена незначно, сарказм майже відсутній. Замість цього його новели сповнені тонкого гумору — доброзичливого сміху над людськими недоліками, а також іронії — глузливої, але не ворожої насмішки над вадами людей і суспільства.

Позиція автора чітка: він завжди на боці простих людей. Героями його новел часто стають представники найбідніших верств суспільства, які вирізняються душевною шляхетністю, веселою вдачею та моральною стійкістю, якої бракує багатим. Незважаючи на життєві труднощі, ці персонажі борються за своє місце під сонцем. І хоча їхня боротьба нерідко завершується трагічно, О'Генрі прославляє тих, хто не підкоряється долі.

О'Генрі активно використовує контрасти між їхніми внутрішніми переживаннями та зовнішніми обставинами. За допомогою таких протиріч створюється ситуація, коли комічне виникає через несподіваність реакцій персонажів на події, що відбуваються навколо них. Наприклад, характерна ситуація в багатьох новелах О'Генрі — це коли персонажі, сповнені високих моральних прагнень і ідеалів, через власну наївність або надмірну впертість потрапляють у комічні ситуації. Класичний приклад — новела «Останній листок», де характер героїні, яка страждає від хвороби, і її подруги, закликають до глибокого психологічного співчуття. Водночас, коли виявляється, що її життя залежить від одного єдиного листка, ця ситуація виявляється трагікомічною через парадоксальну невідповідність між її внутрішнім станом та об'єктивною реальністю.

Можна сказати, що комічне виникає через перетин двох основних складових: інтерпретації реальності кожним персонажем і його взаємодії з іншими, що створює ситуації, які або підтверджують, або руйнують соціальні стереотипи, впливати на які можуть саме психологічні характеристики персонажів. У цьому контексті психологізм виступає як важлива складова, що забезпечує не лише комічний ефект, але й глибшу інтерпретацію соціальних явищ.

Новели О'Генрі впізнавані завдяки їхньому унікальному стилю. Попри непрості життєві обставини самого автора, його твори наповнені гумором, що допомагає героям долати труднощі. Письменник з іронією ставиться до життєвих ситуацій, у які потрапляють його персонажі, висміює обмеженість міщан, які не розуміють справжньої краси, а також представників влади, що знущають над простими людьми.

Важливу роль у створенні комічного в новелах О'Генрі відіграють соціальні стереотипи, з якими стикаються його персонажі. Часто можна побачити, як автор висміює ті або інші соціальні ролі, що існують у суспільстві. Персонажі новел належать до різних соціальних груп (наприклад, багаті й бідні, професіонали і дилетанти), наділені певними

психологічними рисами, завдяки яким потрапляють у смішні безглузді ситуації внаслідок невірної сприйняття світу або недостатнього розуміння ситуації.

У новелах О'Генрі часто підкреслюється роль випадкових подій чи несподіваних обставин у долях персонажів. Це може бути як катастрофічний випадок, так і випадкова зустріч, що змінює хід подій і долю героїв. Тому персонажі часто опиняються в ситуаціях, де їхні вчинки або риси характеру визначають їхнє майбутнє, і ці зміни відбуваються через непередбачуваність життя.

Психологічна структура персонажів також визначає їх здатність адаптуватися до нових ситуацій. У багатьох новелах О'Генрі персонажі не можуть впоратися з раптовими змінами в житті, що також створює комічні моменти. Ось чому психологізм, який акцентує увагу на внутрішніх переживаннях і реакціях персонажів, є важливим елементом у створенні не лише комічного, а й драматичного ефекту. Не дарма О'Генрі любив повторювати: «Життя – не трагедія і не комедія. У ньому поєднуються і комічне, і трагічне одночасно...»

Багато героїв О'Генрі переживають внутрішні конфлікти між бажанням зробити правильне або неправильне, що додає їх образам глибини. Вони можуть бути змушені робити моральні вибори, часто в ситуаціях, де добро і зло не є чітко визначеними. Наприклад, герої можуть стикатися з економічними труднощами, але в той самий час вони намагаються залишатися вірними своїм моральним принципам, навіть якщо це вимагає великих жертв.

Таким чином групування персонажів у новелах О'Генрі є ефективним способом створення комічного через психологічні контрасти, що підкреслюють абсурдність або парадоксальність ситуацій, в яких опиняються герої. Персонажі часто мають яскраво виражені соціальні чи психологічні риси, що або підсилюють комічний ефект, або вносять елемент іронії у новелу. Завдяки такому підходу до побудови персонажів, О'Генрі створює не

лише смішні, але й глибокі твори, що поєднують соціальні, моральні та психологічні аспекти життя у спільній композиції.

2.3 Мовностилістичні засоби вираження комічного

Мовностилістичні засоби є важливим інструментом у створенні комічного ефекту в літературних творах. У новелах О'Генрі ці засоби відіграють ключову роль у формуванні специфічного комічного тону, поєднуючи в собі елементи іронії, сатири, гумору та абсурду. Мовні засоби, що використовуються автором, сприяють не тільки створенню комічних ситуацій, але й виявленню глибших соціальних та психологічних аспектів поведінки персонажів, їхніх взаємин та світогляду.

Як вже було розглянуто в попередньому розділі, комічне існує у чотирьох основних формах: гумор, іронія, сарказм і сатира, які відрізняються тональністю комічного – від доброзичливого сміху до відкритого знущання. Наведені форми комічного завжди мають свою текстову реалізацію – мовностилістичні засоби вираження комічного. До мовних засобів комічного можна віднести різноманітні тропи, стилістичні фігури, а також спеціальні прийоми, такі як іронія, гра слів, «говірки» імена та каламбури тощо.

Мова містить в собі широкий арсенал засобів для створення комічного ефекту. Існує два основні підходи до розуміння терміна «засоби комічного» — вузький і широкий. У широкому сенсі під засобами комічного можна розуміти все, що сприяє створенню комічного ефекту. Проте в контексті художнього твору найчастіше під засобами комічного мають на увазі саме мовні засоби. На думку деяких дослідників, якщо будь-яку комедію переказати своїми словами, вона не здасться смішною. Таким чином, в літературі мова є не лише оболонкою, а важливою складовою частиною самого твору.

Вивчення лексичного рівня художнього тексту відкриває широкі можливості для дослідження специфіки комічного навантаження

висловлювання. Проте такий підхід має певні обмеження, оскільки для повного аналізу необхідно враховувати всі рівні мови. Цей недолік частково усунутий у роботі А. В. Сергієнко, де, зосереджуючи увагу на лексико-семантичних засобах (полісемії, синонімії, антонімії, омонімії, фразеологізмах, образному осмисленні слова через порівняння, метафори, епітети, гіперболи, розширенні смислової структури слова в контексті), дослідниця також враховує синтактико-семантичні засоби (використання приєднувальних конструкцій, інверсій, перерахувань).

До засобів комічного також належать всі значимі мовні одиниці, такі як слова, вирази, словосполучення, речення та тексти. Кожна з цих одиниць має безмежні можливості для створення комічного ефекту. Наприклад, як засіб комічного можна виокремити слово, підкреслюючи його функціонально-стилістичну роль у контексті загальноновживаних слів, архаїзмів, діалектизмів, неологізмів, термінів, професіоналізмів, запозичених слів, вульгаризмів, жаргонізмів, власних назв, прізвиськ та титулів.

Заглиблюючись у конкретні випадки використання мовних одиниць для створення комічного ефекту, можна зробити висновок, що різні прийоми комічного мають неоднаковий рівень взаємодії з лексичними та граматичними засобами мови. Так, наприклад, іронія, що виникає в конкретній ситуації, контраст, комічне перебільшення та ефект введення в оману виявляють меншу залежність від мовних елементів, ніж інші прийоми комічного.

Власне, системний підхід, як найбільш ефективний, підтримує й В. Капащинська у своїй дисертації, де зазначає: «Мовні засоби утворюються з одиниць різних мовних рівнів. Мова створює лише передумови для утворення іронічного чи гумористичного змісту тексту». Формується же зміст шляхом застосування в мові різних засобів (навіть і власне авторських), які вступають у зв'язки і відношення з іншими засобами. Далеко не всі одиниці мови несуть у собі жартівливий або іронічний відтінок значення,

проте взаємодіючи в мові з іншими одиницями, вони беруть участь у формуванні гумору чи іронії» [цит за: Савіна 2019, с. 58].

Важливо відзначити, що в цьому дослідженні значно розвиваються ідеї С. І. Походні [Походня 1989, с. 78], що виступає за цілісний порівневий аналіз тексту, який дозволяє розкрити функції та взаємодію всіх мовних засобів, що беруть участь у створенні комічного, а не лише лексико-семантичних.

Згідно з класифікацією С. І. Походні, на лексичному рівні комічний ефект досягається через використання окремих слів, вільних словосполучень, полісемантичних слів, що реалізують кілька значень одночасно, а також авторських неологізмів. На рівні синтаксису дослідниця виокремлює такі засоби: транспозиція синтаксичних структур, риторичні питання, відокремлені конструкції, вставні речення, неповні речення, розгорнуті синтаксичні конструкції з різними видами зв'язків. На рівні тексту комічне формується завдяки контексту, повторам, цитуванню, алюзіям та їх інтерпретації, а також іронічному змішуванню стилів і реєстрів мовлення [Походня 1989, с. 78]. Наприклад, застосування семантико-стилістичних повторів є одним із найбільш ефективних прийомів створення комічного ефекту, адже повторюване слово може не лише набувати більшої виразності, але й отримувати нові відтінки значення. Аналогічну функцію в посиленні комічного ефекту виконують семантико-синтаксичні повтори.

На думку Мацько Л. мовні засоби вираження комізму поділяються на *словесні* (спотворення звукового комплексу слова, комічні неологізми, старослов'янізми, терміни, конотативні власні назви, комічні метонімії і синекдохи, авторські комічні новотвори тощо), *словесно-ситуативні* (комічні фразеологізми, авторські трансформації фразеологізмів, повторення слів і фраз, комічні словесно-ситуативні евфемізми) і *стилістичні* (вживання різностильової лексики в межах мікроконтексту). У словесних засобах комізму слово саме по собі є його носієм, а в словесноситуативних

слово і ситуація становлять нерозривну єдність при створенні контрасту, слово виявляє свій комізм лише в певній ситуації [Мацько 2003, с. 398].

Аналіз мовних засобів, які використовуються для створення комічного у творах О'Генрі, здійснений Савіною Ю.А. дозволяє зробити висновок, що основними лінгвопоетичними засобами, які використовує автор, є такі прийоми, як гіпербола (20,2%), яка дозволяє перебільшити характеристики об'єкта чи явища до абсурду, зевгма (15,8%), завдяки якій створюються «непоєднувані» поєднання в межах одного контексту, іронія (13,2%), що служить для вираження насмішки, та метафора (11,4%).

Особливу емоційність текстам оповідань О. Генрі надають фразеологізми і оцінна лексика, значне місце серед яких займають компаративні одиниці. Дуже важливо, що при цьому такі мовні засоби зовсім не виявляються в художньому тексті чужорідними: їх вживання задано художнім задумом письменника, системою образних засобів кожного цілого твору. На лексичному рівні метафори, метонімії, порівняння, епітети істотно розширюють семантичні можливості слова.

Специфіка індивідуального стилю О. Генрі відбивається в його умінні комплексно використовувати різні образотворчі засоби і вміло їх варіювати для створення емоційної оцінки, посилення суб'єктивної модальності тексту, прагматичного потенціалу художнього мовлення, комічного ефекту. [Ковтун 2022, с. 150].

Таким чином можна стверджувати, що основними формами комічного є гумор, іронія, сарказм і сатира, які різняться своєю тональністю — від доброзичливого сміху до відкритого знущання. Ці форми комічного завжди мають свої текстові прояви через різноманітні лінгвопоетичні засоби. У контексті малої прози О'Генрі до основних лінгвопоетичних засобів, що створюють комічний ефект, відносяться гіпербола, зевгма, іронія та метафора. Розглянемо деякі з них більш детально.

Гіпербола — це явне перебільшення, що використовується для підсилення емоційного впливу. У творах О'Генрі гіпербола часто служить

інструментом для створення комічного через перебільшення певних рис або ситуацій. Наприклад, в новелі “The Gift of the Magi” О’Генрі використовує гіперболу, коли описує самопожертву героїв: «Вона продала своє волосся, а він — годинник, який був його гордістю». Така гіпербола підкреслює абсурдність і одночасно глибоку людську жертвовність героїв, створюючи контраст між комічним перебільшенням і справжньою гідністю їхніх вчинків.

Як зазначає дослідник комічного в літературі М. Бахтін, що сутність комічного полягає в тому, щоб піднести до такого рівня, де реальність починає здаватися абсурдною, а тим самим викликає сміх. Таким чином, гіпербола в О’Генрі викликає сміх через свою невідповідність до нормальної реальності, яка перетворюється в нестримний курйоз.

Метафора є одним з тропів, що полягає у вживанні слів або виразів у переносному значенні, заснованому на аналогії чи подібності. Комічний ефект може виникати, коли метафоричний образ різко контрастує з контекстом, в якому він вживається, або коли він містить перебільшення чи зменшення. Ще один комічний ефект може бути досягнутий за допомогою «мертвих» метафор, які втрачають своє первісне значення і сприймаються буквально, що вносить елемент несподіванки. Також часто використовуються змішані метафори, які поєднують елементи кількох метафор, чиї буквальні значення нелогічно поєднуються між собою.

Одним із видів метафори є уособлення (персоніфікація) — надання неживим об’єктам або абстрактним поняттям рис людських якостей. Комічний ефект досягається, коли абстрактним чи великим поняттям, які зазвичай асоціюються з чимось величним, приписують властивості, характерні для чогось дріб’язкового чи «низького». Також значний комічний потенціал має уособлення, коли люди порівнюються з тваринами, птахами, комахами або навіть неживими предметами.

Образне порівняння — це фігура мови, яка полягає в уподібненні одного об’єкта іншому через спільну ознаку. Якщо це порівняння є

несподіваним, суперечливим або двозначним, воно може створювати комічний ефект.

Для створення комічного ефекту можна використовувати метонімію — троп, заснований на асоціації за суміжністю, де замість назви одного предмета вживається назва іншого, що має з ним стійкий внутрішній чи зовнішній зв'язок. Наприклад, це може бути заміна місця на людей, що в ньому знаходяться, або процесу на його результат. Одним із різновидів метонімії є синекдоха, коли одна частина замінює ціле, зокрема, коли частина предмета позначає ціле (наприклад, частина замість цілого).

Метонімія є потужним інструментом для гри слів, зокрема, коли контекст актуалізує буквальне значення, що створює контраст із переносним значенням, тим самим підсилюючи комічний ефект.

Одним із найпоширеніших засобів для створення комічного є надмірне зменшення явищ, що знаходить своє вираження в таких фігурах, як літота та мейозис.

Літота — це троп, що використовує заперечення для створення ефекту «зменшення», тобто вираження через вживання антонімів. Мейозис є фігурою, яка полягає в значному зменшенні ступеня або властивості предмета чи явища. Ці прийоми часто застосовуються в англomовному гуморі, де надмірне зменшення, поєднане з перебільшенням, створює яскравий комічний ефект.

Повтор є однією з найбільш ефективних фігур для створення комічного. Це може бути повторення звуків, слів чи виразів у певній послідовності. Повтор може бути звуковим, лексичним, синтаксичним чи образним. Важливим є момент несподіванки, коли читач не очікує повтору, або, навпаки, відсутність повтору там, де він був очікуваний. У комічному контексті повтор може також використовувати багатозначність слова, що наближає його до гри слів.

Плеоназм — це тип повтору, коли вживаються зайві слова або лексеми, що дублюють зміст. Це може бути лексичний плеоназм (повтор слів) або

граматичний плеоназм (повтор граматичних форм), що часто використовується для створення комічного ефекту через надмірну багатослівність.

Ще одним цікавим прийомом є зевгма — стилістична фігура, що полягає в сполученні двох слів, які через присудок підходять одне до одного, створюючи комічний ефект через несподіване поєднання.

Оксюморон — це фігура, що поєднує два антонімічні поняття або слова, що суперечать одне одному за змістом. Таке зіткнення двох несумісних ідей привертає увагу до протиріччя і викликає комічні асоціації.

Стилістичні прийоми в гумористичних творах часто використовують зіткнення елементів різних стилів або змішання реєстрів мовлення. Чим більше контрастів між стилями, тим сильніше комічний ефект. Найяскравіше це проявляється, коли «високий» стиль поєднується з розмовною мовою або діалектами.

Лексичний склад оповідань О'Генрі охоплює загальнолітературні, розмовні, просторічні висловлювання, діалектизми, сленг, що повідомляють читачеві про соціальний стан героїв. Використання літературної мови у контрасті з розмовною лексикою порушує цілісний зміст оповідань, натомість створює комічний ефект і виконує відповідну стилістичну функцію — функцію впливу.

Діалогічні вкраплення виконують не тільки логіко-інформаційну, але й експресивну функцію. Найчастіше автор у діалозі відображає соціальний статус героя, його емоційний стан, ставлення до предмету розмови, отже, діалог насичений різностильовою лексикою — жаргонізмами, сленгізмами, колоквіалізмами, що активно беруть участь у створенні мовної поведінки і, тим самим, мовного портрета персонажів.

Ці мовні засоби створюють можливості для різноманітних комічних ефектів, часто через порушення очікувань чи зловживання стилістичними нормами, що викликає сміх у читача.

Ще одним важливим мовним засобом у створенні комічного в новелах О'Генрі є каламбури — словесні ігри, засновані на багатозначності слів. Каламбур є особливим засобом створення комічного ефекту, який базується на зближенні слів з різними значеннями, іноді подібних за звучанням. Цей стилістичний прийом дозволяє створювати гумористичний ефект шляхом несподіваного поєднання двох несумісних значень в одній фонетичній чи графічній формі. Такий тип мовної гри створює не тільки сміх, але й інтелектуальний компонент, оскільки він потребує від читача уважності і здатності до інтерпретації.

Комізм каламбурів виникає, коли очікуваний сенс слова або виразу підміняється іншим, що інколи викликає розгубленість або сміх.

Існує безліч варіантів формальних прийомів для створення каламбурів. Сюди належать різні співзвуччя, повні й часткові омоніми, пароніми, а також мовні явища, як полісемія або видозміна стійких лексичних зворотів.

Каламбур складається з двох частин: одна з яких представлена певним словом або словосполученням, а інша — словом чи словосполученням, яке часто має контекстуальне значення. Ці частини з'єднуються спільністю форми, але різняться за змістом, що створює комічний ефект. Комізм каламбурів зазвичай виникає завдяки обманутому очікуванню або комічному шоку, коли слухач чи читач очікує одне значення, а натомість отримує несподіване.

Одним із найбільш поширених засобів для досягнення комічного ефекту є неточне цитування текстів. Вживання неправильних цитат у новому контексті може кардинально змінити зміст, що часто призводить до гумору. В широкому розумінні цитування може включати літературні, міфологічні або історичні алюзії — посилення на відомі епізоди, імена чи назви. Іноді таке вільне поводження з першоджерелом може додавати додатковий комічний ефект. Каламбури та вільне цитування є потужними інструментами для створення гумору, оскільки вони грають на очікуваннях читача або слухача, підносячи несподівані асоціації чи смішні протиріччя.

Таким чином, комічний ефект створюється засобами різних мовних рівнів, проте ключова роль у створенні комічного належить лексиці. Слово саме по собі не має комічного ефекту, а набуває його тільки в певному контексті.

Лексико-стилістичні засоби можуть використовуватися для створення комічного різними способами: за допомогою гіперболи, літоти та порівняння створюється навмисна зміна сприйняття явища таким чином, щоб воно відхилялося від норми; алогізм і оксюморон застосовують для зіставлення або протиставлення несподіваних предметів та явищ; зевгма і okazіonalіzm дозволяють досягти ефекту несподіванки за рахунок існуючих в мові кліше.

Підсумовуючи, можна сказати, що будь-які виразні засоби мови можуть мати потенціал для створення комічного ефекту, якщо їхнє використання призводить до протиріччя або контрасту між очікуваним і несподіваним, реальним і уявним, «високим» і «низьким».

РОЗДІЛ 3

НОВЕЛІСТИКА О'ГЕНРІ І ТРАДИЦІЯ АМЕРИКАНСЬКОГО ГУМОРУ

3.1 Роль О'Генрі у формуванні традиції американської новели

Роль О'Генрі у формуванні традиції американської новели важко переоцінити. Його творчість стала важливим етапом у розвитку жанру новели в Сполучених Штатах Америки та вплинула на подальший розвиток американської літератури в цілому. О'Генрі не лише зберіг типові риси жанру, але й додав нові стилістичні та композиційні елементи, що дозволили йому знайти своє місце в каноні американської літератури. Новелістика О'Генрі - це особлива сторінка в історії американської та світової літератури, адже письменник вперше наблизив повсякденне життя до читачів, показавши, що в ньому поєднуються і трагедія, і комедія, що люди, як актори в театрі, залежать від великого режисера - долі, і що, коли вони нарешті знімають свої маски, їм відкриваються високі духовні цінності та справжній смисл буття [Енциклопедичний довідник 2006, с. 341].

О'Генрі значно вплинув на розвиток американської новели, зокрема завдяки своїй здатності створювати оригінальні сюжети, вражаючі кінцівки та добре продумані образи персонажів. Це перш за все реалістичний опис життя великого міста, побуту і психології «маленької людини». За словами письменника, найбільша книга — це повсякденне життя, в якому уважний погляд виявляє романтичне і повсякденне, смішне і сумне.

Американська новела, як жанр, характеризується прагматизмом, поворотними моментами та моральними дилемами, які наочно проявляються в короткому форматі, властивому цьому жанру. О'Генрі вніс значний вклад у визначення цих характеристик, створюючи твори, де кожна деталь має значення, а несподіваність кінцівки стає важливим елементом.

О'Генрі через свої новели передає унікальну національну картину світу Америки кінця XIX — початку XX століття. Він досліджує такі ключові концепти, як свобода, гроші, рух, шанс та рідна земля, але переосмислює їх через сатиру й іронію.

Автор критично ставиться до американського культу грошей, ідеалів демократії та «американської мрії». Ставлення О'Генрі до грошей двояке: на щирість у нього здатні не лише сіромахи, але й філантропи-мільйонери.

О'Генрі давав шанс своїм героям, шанс на щасливе майбутнє, на кохання, на сприятливий випадок, на доленосну зустріч, хай навіть і за матеріальної допомоги, ось що пропонував письменник людству. В період кризової нестабільності в країні, О'Генрі вмів дати надію.

Тут спрацьовує традиційний американський оптимізм, невід'ємний елемент американської філософії життя. Надзвичайно потужно ця філософія втілена в новелі «Останній листок», де віра в людину, в її здатність побороти обставини, святкує тріумф життя.

У творах О'Генрі людяність і оптимізм зберігаються навіть у світі, де домінує прагматизм і діловитість. Водночас, автор оспівує простих людей, підкреслюючи їхній потенціал для боротьби з обставинами та здатність досягати щастя [Гончаренко 2012, с. 45].

«Америка» О'Генрі — це художня репрезентація національної ідентичності, де реальність поєднана з гіперболою, а характери героїв — з типовістю. Через притчеві сюжети письменник створює глибоко людяний і універсальний погляд на суспільство.

О'Генрі відіграв важливу роль у становленні короткої форми як літературного жанру в Америці. Його новели, які іноді мали всього кілька сторінок, стали модельними зразками для подальших поколінь письменників, котрі прагнули створювати компактні та інтенсивно насичені твори. Завдяки йому, жанр новели в Америці набув нового рівня розвитку, в якому були поєднані гострота сюжету, розкриття персонажів і глибокі соціальні теми.

У його новелах часто присутні неочікувані повороти сюжету, що стали майже стандартом для американської новели XX століття. О'Генрі є майстром раптового розв'язання, що сприяє формуванню свого роду філософії комічного, де розв'язка завжди є несподіваною і водночас логічною. Цей аспект визначає не тільки стиль його творчості, а й сутність американської новели того часу — схильність до філософії «відкритого фіналу», що залучає читача до роздумів.

Особливості малої форми - її рухливість, гнучкість, здатність відгукуватися на важливі події часу - також допомагали утвердженню новели в літературі США. У новелі раніше і повніше, ніж в інших формах, виявилися національна своєрідність американської прози, особливості національного характеру, місцевого колориту. У ній знайшли розвиток традиції народного оповідання, фольклорного гумору і сатири.

Однією з важливих особливостей творчості О'Генрі є те, що його новели часто відображають соціальні реалії Америки кінця XIX — початку XX століття. У його творах можна побачити картини життя містян, які прагнуть досягти успіху, але часто стикаються з несправедливістю та соціальними бар'єрами. Тема соціальної нерівності, яка була однією з центральних у творчості О'Генрі, знайшла своє продовження в багатьох наступних поколіннях американських письменників.

О'Генрі часто зображував соціальні протиріччя через своїх персонажів, де кожен з них прагнув досягти кращої долі, але, зазвичай, потрапляв у пастку своїх ілюзій або громадських стереотипів. Творчість О'Генрі стала модельним прикладом для інших письменників, які також зверталися до теми соціальної боротьби та маргіналізації.

Незважаючи на глибоке занурення у американську соціальну та культурну реальність, твори О'Генрі мають також універсальне значення. Автор застосовує типові для американської літератури елементи, але його стиль охоплює й інші традиції, які роблять його творчість зрозумілою для світового читача.

Характерною рисою О'Генрі є його здатність створювати універсальні моральні дилеми, що легко сприймаються будь-якою культурою. У своїх новелах він використовує як народні мотиви, так і міжнародні сюжетні архетипи, що дозволяє його творчості виходити за межі американської літератури та ставати частиною світового літературного процесу.

О'Генрі здобув популярність завдяки глибокому розумінню психології своїх персонажів. Кожен з героїв його новел має чітко виражену індивідуальність, що, у свою чергу, створює контекст для розвитку сюжету. Персонажі О'Генрі, хоч і часто виявляють комічні риси, мають багатий внутрішній світ, що дає їхнім вчинкам певну моральну глибину.

Цей психологізм додає додаткового виміру комічним ситуаціям і дозволяє читачеві не лише сміятися, але й задумуватися над важливими соціальними та моральними питаннями. Навіть у світі обману й махінацій його герої залишаються носіями певного кодексу честі. Ця «філософія дрібного шахрайства» відображає як гумористичний погляд письменника на американське суспільство, так і його віру в те, що навіть у найскладніших обставинах людина може залишитися гідною та людиною.

О'Генрі вдало демонструє ключові концепти американської культури, але робить це з іронією та глибинним розумінням людської природи. Його новели наповнені життєвою правдою, і хоча вони часто виглядають як казки або притчі, у кожній з них міститься соціальний підтекст, що дає можливість аналізувати американську ментальність через призму художнього бачення.

Письменника часто називають «романтиком ХХ століття» за його схильність прикрашати реальність казковими випадковостями та дивами. Однак його творчість важко однозначно назвати романтичною чи казковою. Адже новели О'Генрі поєднують у собі авантюризм, розважальність і сентиментальність, що з одного боку піддається критиці, а з іншого – вражає майстерністю побудови сюжету та композиції. Мова його новел насичена образністю, алюзіями, цитатами, пародійними елементами та каламбурами, що створює серйозні виклики для перекладачів.

Гуманізм, демократизм і тонкий гумор О'Генрі роблять його унікальним митцем. Його втішаючий оптимізм переважає над гіркотою, а іронія – над сатирою. Персонажі його творів не займаються глобальними роздумами, але залишаються вірними моральним принципам. У світі О'Генрі діють чіткі закони етики та людяності, навіть якщо дії персонажів іноді суперечать закону. Його творчість вирізняється майстерним використанням гумору, здатністю створювати несподівані, незвичайні фінали, глибоко розкривати характери персонажів і викривати серйозні суспільні проблеми.

Таким чином, концептосфера О'Генрі ґрунтується на ключових поняттях американського способу життя, які він ідеалізує, критикує та переосмислює. Через динамічні сюжети, глибоких персонажів, гумор та іронію письменник створює унікальну «Америку О'Генрі», яка, попри всю іронічність, залишається джерелом віри в людину, її можливості та майбутнє.

О'Генрі зробив значний внесок у розвиток американської новели, і його творчість стала важливою частиною літературної традиції США. Його новели, наповнені комічними елементами, психологізмом і соціальними реаліями, виявилися не тільки важливим етапом в еволюції американського жанру, але й здобули популярність у світі, залишаючись актуальними навіть у наші дні.

3.2 Вплив комічних прийомів О'Генрі на подальшу літературну традицію

Творчість О'Генрі безсумнівно вплинула на розвиток американської та світової літератури, зокрема на жанр короткої прози, а комічні прийоми стали важливими елементами не лише для його власних новел, але й для літературних традицій наступних поколінь письменників. Зокрема, його здатність поєднувати гумор і трагедію, використання несподіваних кінцівок, і психологічна глибина персонажів стали основними характеристиками, які мали великий вплив на подальшу еволюцію комічного в літературі.

О'Генрі став майстром використання комічних прийомів, особливо через свої характерні несподівані розв'язки. Літературознавець К. Бендер у своєму дослідженні підкреслює, що «О'Генрі створює унікальне поєднання гумору та трагедії, що впливає на читача, змушуючи його не тільки сміятися, але й замислюватися над важливими моральними питаннями».

У своїх творах О'Генрі застосовував гумор як спосіб створення напруги та конфлікту, який дозволяв висвітлювати соціальні та моральні проблеми. Комічні моменти були способом розв'язання конфліктів, часто з несподіваним поворотом, що надавало його новелам додаткової глибини та смислового навантаження. Він майстерно маніпулював очікуваннями читача, ведучи його до кульмінації, а потім змінював її на таку, що ставала не лише неочікуваною, але й комічною.

О'Генрі не просто створював інтригу і напругу, він уміло грав із читачем, повертаючи ситуації в такі напрямки, що змінювали загальний настрій історії.

Саме несподівані кінцівки стали одним із важливих елементів американської літературної традиції, що була передана таким авторам, як Агата Крісті, Джеймс Гедлі Чейз і навіть у творах таких новелістів, як Рей Бредбері. У своїх творах вони також використовують несподівані повороти, щоб підкреслити непередбачуваність людського життя, характеру чи ситуації.

Комічна парадоксальність ситуацій також є характерною рисою творчості О'Генрі. Ці парадокси — це ситуації, де причини і наслідки виявляються несумісними, що створює і комічний, і драматичний ефект одночасно. Наприклад, в новелі «Останній листок» героїня знаходить надію та рятівну силу в тому, що листок на виноградній лозі не опадє до її смерті, хоча цей листок давно вже зник, і його замінює мистецький витвір. Така ситуація викликає одночасно сміх і співчуття, адже героїня не знає, що її рятівна надія — це ілюзія. У творчості Дж. Барта можна побачити елементи, схожі на прийоми О'Генрі, де комічні ситуації часто розв'язуються через

парадоксальні чи навіть абсурдні повороти сюжету, створюючи атмосферу соціальної іронії.

Цей прийом парадоксів, де одна подія чи дія має протилежний результат, також був популяризований у творах інших письменників ХХ століття, особливо в жанрі постмодернізму, де подібні невідповідності та суперечності стали характерною ознакою. Парадокс О'Генрі сприяв розвитку такої літературної техніки, де комічне поєднується з філософським осмисленням існування.

О'Генрі був одним з перших, хто активно використовував психологічний підхід до створення персонажів, роблячи їх не лише комічними фігурами, але й справжніми індивідуальностями з власними мотиваціями та внутрішніми конфліктами. Персонажі О'Генрі, навіть якщо вони здаються кумедними чи наївними, завжди мають внутрішній конфлікт, що надає їхнім діям психологічної достовірності.

Цей психологізм став важливою рисою американської літератури ХХ століття. Вплив О'Генрі на психологічну глибину героїв особливо яскраво простежується в новелах, де комічне часто поєднується з гірким розчаруванням, де персонажі часто зображуються через їхні інтерналізовані емоції та мотиви, що перебувають у суперечності з зовнішнім світом. Його здатність поєднувати гумор із глибокими соціальними та моральними темами робить його творчість актуальною й сьогодні, адже його новели продовжують надихати читачів і літературних критиків на роздуми про справжнє значення людської жертви, любові та справедливості.

О'Генрі продовжив традицію, започатковану іншими майстрами короткої прози, такими як Едгар Аллан По та Натаніель Готорн, але з характерною для нього оригінальністю та винахідливістю. Він значно вплинув на розвиток жанру новели, особливо в контексті її скорочення та стислих форм. Американські дослідники, такі як П. Томпсон, зазначають, що його новели стали не тільки зразком жанру, а й своєрідною формою

інтелектуального експерименту, що дозволяє поєднувати характерні риси соціальної комедії та елементів філософської сатири.

О'Генрі став справжнім майстром короткої форми. Його новели відзначаються яскраво вираженою структурою, де кожна деталь має свою роль у розвитку сюжету, і часто навіть дрібні деталі наприкінці перетворюються на важливі елементи. Зрозуміле, але водночас дуже насичене мовлення дозволяє читачеві швидко зануритись у атмосферу, а вразливі або несподівані фінали підсумовують основну ідею.

Творчість О'Генрі визначила специфічні канони побудови новели: чітка структура, невелика кількість персонажів, розвиток подій через повсякденні ситуації, які раптово набувають значення. Саме в цьому жанрі письменник зміг продемонструвати всю гнучкість і потенціал короткої форми, зокрема через швидкий розвиток подій та раптові повороти, що стали типовими для новел, написаних пізніше.

О'Генрі використовував короткий формат новели для того, щоб сконцентрувати увагу читача на важливих аспектах людської природи, зокрема на протиріччях між ідеалами та реальністю, на що значно вплинуло його соціальне становище та особисті переживання. Таке поєднання соціальної критики та комічної форми стало частиною стилістичних засад, які знайшли своє відображення в роботах таких письменників, як Етоні Доер, Марк Гріні та Тобіас Вулф.

Це підтверджується дослідженням Л. Кеннеді, яка стверджує, що «класична структура новели, зокрема її використання для створення комічних ситуацій з мораллю в кінці, була відновлена багатьма сучасними авторами, чия техніка нагадує стиль О'Генрі».

Вплив творчості О'Генрі не обмежився лише межами Сполучених Штатів. Європейські автори також відчули вплив його комічного стилю та новелістичної техніки. Зокрема, Сомерсет Моєм, відомий письменник, драматург та автор коротких оповідань, неодноразово застосовував подібні прийоми несподіваних розв'язок та глибоких моральних протиріч, характерні

для новел О'Генрі. Вплив О'Генрі на європейську новелу був значним і проявився не лише в стилістичних прийомах, але й у соціальних темах, що стали важливими у літературі міжвоєнного періоду.

Творчість О'Генрі мала вагомий вплив на подальший розвиток літератури, зокрема на жанр новели та використання комічних прийомів. Його здатність поєднувати гумор і серйозність, створювати персонажів з глибокими внутрішніми конфліктами та інноваційний підхід до структури новели значно вплинули на літературну традицію. Вплив О'Генрі відчувається в творах як американських, так і європейських письменників, а його комічні прийоми продовжують жити в сучасній літературі. Таким чином, творчість О'Генрі стала важливою складовою частиною не лише американської, але й європейської літературної традиції

ВИСНОВКИ

Дослідження, проведене у цій роботі, ставило за мету висвітлення специфіки комічного в новелах О'Генрі та з'ясування його впливу на літературну традицію. У ході написання роботи вдалося вирішити всі поставлені цілі та завдання. Під час роботи було досліджено новели О'Генрі, зокрема: «The Gift of the Magi», «The Ransom of Red Chief», «The Last Leaf», а також інші твори, які демонструють різноманітність його підходів до створення комічного ефекту.

У першому розділі розглянуто комічне як естетичну категорію, яку можна трактувати не лише як засіб викликати сміх, але й як інструмент критики суспільства та рефлексії над людською природою.

Різні теоретичні підходи до вивчення комічного – від Арістотеля до Бергсона – дозволяють побачити багатоаспектність цієї категорії, її вплив на культурні та соціальні процеси, що знайшло своє відображення у новелах О'Генрі. В його новелах комічний елемент використовувався не лише для того, щоб створити сміх, а й для того, щоб розкрити глибокі соціальні й моральні дилеми. Через іронію, сатиру, парадоксальні ситуації та несподівані кінцівки О'Генрі зумів поєднати гумор із важливими життєвими проблемами, що забезпечило йому місце в каноні класичної літератури.

У другому розділі розглянуто роль комічного як жанротворчого чинника в новелістиці О'Генрі. Автор використовував комічні прийоми для створення незвичних сюжетних поворотів, якими і здобув популярність серед читачів. Його новели, наповнені глибоким психологізмом і соціальною критикою, сформували нові можливості для вираження гумору в літературі. Дослідження Б. Ейхенбаума щодо впливу структури тексту на сприйняття дозволяє краще зрозуміти технічні аспекти створення новели як жанру та функціональність комічних прийомів у цьому контексті.

О'Генрі став автором, який зумів поєднати елементи трагедії та комедії, щоб відобразити ключові американські концепти, такі як ідея «американської

мрії», концепт шансу, свободи, грошей, гумору як способу подолання труднощів і взаємодопомоги в умовах індивідуалізму. Через зображення цих концептів він створював новели, які ставали не лише художніми творами, а й глибокими соціальними коментарями про американське суспільство того часу.

У третьому розділі з'ясовано місце О'Генрі в контексті американського гумору та його вплив на формування літературної традиції. О'Генрі став однією з основних постатей в історії американської новели, оскільки його творчість заклала фундамент для формування нових підходів у цьому жанрі. Завдяки іронічним кінцівкам, зображенню простих людей, соціальній критиці, психологізму персонажів та мистецтву побудови новел, він не тільки вніс свіжий погляд в літературний процес, але й визначив нові стандарти для розвитку американської літератури XX століття.

Творчість О'Генрі стала важливим етапом у формуванні американської короткої прози, що продовжує впливати на письменників і сьогодні, а його комічні прийоми стали основою для подальших досягнень в американській літературі.

Творчість О'Генрі відіграла важливу роль у розвитку американської та світової літератури, особливо в контексті жанру новели та використання комічних прийомів.

Усі розглянуті аспекти його творчості – від композиційної структури новели до психологізму персонажів і мовностилістичних засобів вираження комічного – виявляють глибокий інтелектуальний підхід і демонструють оригінальність у застосуванні комічного для висвітлення соціальних та моральних проблем.

Таким чином, творчість О'Генрі є важливим етапом у розвитку не тільки американської, але й світової літератури. Його новели, що поєднують комічне та серйозне, стали символом особливої стилістики, яка продовжує впливати на літературну традицію до сьогодні. Глибокий психологізм персонажів, іронічні повороти сюжетів і соціальна критика стали важливими

елементами, які втілилися в роботах не тільки його сучасників, але й майбутніх поколінь письменників, зокрема у вивченні комічного в художній літературі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арістотель. Поетика/Пер.Б. Тена; вступ. ст. і коментарі Й. Кобова. Київ: Мистецтво, 1967. 136 с.
2. Бєлєхова Л. І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект: Дис. д-ра філол. наук: 10.02.04. К., 2002. 476 с.
3. Бергсон А. Сміх. Київ: Дух і Літера, 1994. 164 с.
4. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад: Навчальний посібник / Л.П. Білозерська. Київ: Нова Книга, 2010. 232 с.
5. Болдирева А. Є. Мовні засоби створення гумористичного ефекту: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі романів П. Г. Вудхауза) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. О., 2007. 24 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / голов. ред. В.Т. Бусел, редактори-лексикографи: В.Т. Бусел, М.Д. Василева-Дерибас, О.В. Дмитрієв, Г.В. Латник, Г.В. Степенко. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
7. Вікіпедія. Сміхова культура. [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BC%D1%96%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0
8. Вольтер. Кандід. Філософські повісті. Харків: Фоліо. 2011. 194 с.
9. Гегель Г. В. Ф. Естетика. Київ: Мистецтво, 2004. 412 с.
10. Гончаренко А.С. Відображення американського образу світу в новелістиці О. Генрі [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/vidobrazhennya-amerikanskogo-obrazu-svitu-v-novelistitsi-o-genri>
11. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник. У 2 т. : Л - Я / За ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. Тернопіль: Навчальна книга–Богдан, 2006. 864 с.

12. Івакін Ю.О. Гумор і сатира: пародії, оповідання, памфлети, фейлетони. Київ: Дніпро, 1986. 421 с.
13. Кагановська О.М. Відтворення комічного у художньому перекладі авторських казок. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://naub.ua.edu.ua/vidtvorennya-komichnoho-u-hudozhnomu-perekladi-avtorskyh-kazok/>
14. Кам'янець А.Б., Некряч Т.Є. Інтертекстуальна іронія і переклад. Київ: Видавець Карпенко В.М., 2010. 176 с.
15. Кант І. Естетика Львів: Аверс, 2007. 360 с.
16. Ковтун О. В., Гармаш Т. А., Хайдарі Н. І. Відтворення комічного потенціалу тексту в художньому перекладі (на прикладі новелістики О. Генрі). [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v54/48.pdf>
17. Колесник Р.С. Відтворення комічного у художньому перекладі (на матеріалі перекладів творів німецькомовних авторів ХХ століття). Київ, 2011. 259 с.
18. Левчук Л.Т., Панченко В.І., Оніщенко О.І., Кучерюк Д.Ю. Естетика: Підручник / За заг. ред. Л.Т. Левчук. - 3-тє вид., допов. і переробл. К.: Центр учбової літератури, 2010. 520 с.
19. Лексикон загального та порівняльного літературознавства/голова ред. А. Волков. Чернівці: Золоті литаври. 2001. 634 с.
20. Літературознавча енциклопедія: У двох томах/Авт-уклуд. Ю.І. Ковалів. К: ВЦ «Академія». 2007. 608 с.
21. Літературознавчий словник-довідник / ред. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів. К., 1997. 748 с.
22. Лисенко Л. Новела О. Генрі в американській літературній традиції (до 150-річчя з дня народження видатного американського письменника) / Л. Лисенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/53035657.pdf>

23. Мацько Л. І. Стилїстика української мови / Л. І. Мацько та ін. К. : Вища школа, 2003. 463 с.
24. Міщук В. В. Життя і творчість О'Генрі. Соціальні та естетичні погляди письменника. Роман „Королі і капуста” // Зарубіжна література в навчальних закладах. 1996. №10. С. 39-44.
25. Ніколова О.О. Теорія літератури: навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.]/О.О.Ніколова, К.М. Васирина. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2012. – 229 с.
26. О'Генрі. Жертви любові. Генрі О. Останній листок. Київ: Фоліо, 2018. С. 20–27.
27. Платон. Держава. Л.: Апріорі, 2020. 464 с.
28. Потебня О.О. Естетика і поетика слова: Збірник. Пер. з рос. / Упоряд., вступ, ст., приміт. І.В. Іваньо, А.І. Колодної. К.: Мистецтво, 1985. 302 с.
29. Походня С. І. Іронія і контекст. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine27-7.pdf>
30. Походня С.І. Мовні засоби та види реалізації іронії. Київ: Наукова Думка, 1989. 126 с.
31. Ребрій О.В. Сучасні концепції творчості у перекладі. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. 376 с.
32. Савіна Ю. О. Лінгвопоетичні засоби створення комічного та їх відтворення у процесі перекладу (на матеріалі творів Дж. К. Джерома й О'Генрі та їх українськомовних перекладах). Закарпатські філологічні студії. 2019. №9, Том 2. С. 58-64
33. Самохіна В.О. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії і США: текстуальний та дискурсивний аспекти. дис. д-ра філол. наук : 10.02.04. Київ, 2010. 519 с.
34. Семків Р. Класичні теорії комізму від Аристотеля до Канта [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0ac79170-b4b1-4b98-8e60-2c6cb6b91223/content>

35. Скіданова В. Гумор у фольклорній творчості українського народу. Збірник наукових праць з філософії та філології. Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. 2005. Вип. 7: Межі смішного в бутті та пізнанні людини. С. 111-118.
36. Сніховська І. Е. Когнітивно-прагматичний підхід до аналізу гумористичного тексту // Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. - 2004. - Вип. 16.5.
37. Содель О.С. Застосування лексико-семантичних перекладацьких трансформацій як спосіб відтворення семантичних особливостей англійськомовних анекдотів. Інтернаука. 2018. № 16(56). С. 22–34.
38. Шумейко О.А. Мовні засоби творення комічного: індивідуальноавторські видозміни фразеологізмів. Вісник Дніпропетровського ун-ту. Мовознавство. 2009. № 11. Вип. 15, Т. 2. С. 166-172.
39. Bakhtin M. The Dialogic Imagination: Four Essays. University of Texas Press. 1982. 480 p.
40. Charles E. May. The New Short Story Theories. Ohio University Press. 1994. 364 p.
41. Dziemidok B. O komizmie. Od Arystotelesa do dzisiaj. Gdańsk: Wydawnictwo Słowo. 2011. 530 str.
42. Ermida I. The Language of Comic Narratives: Humor Construction in Short Stories / I. Ermida. New York: Mouton de Gruyter, 2008. 260 p.
43. Eykhenbaum B.M. O. Henry and the Theory of the Short Story. Michigan Slavic Publications. 1968. 41p.
44. Glinka K. Humor Theory [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://lebed.com/HumorTheory/HumorTheoryfinal1.htm>
45. Henry O. Short Stories [Електронний ресурс]: Literature Collection / O. Henry – Режим доступу: http://www.literaturecollection.com/a/o_henry/58/
46. Henry O. The Duel [Електронний ресурс] / Режим доступу: URL: <http://www.eastoftheweb.com/short-stories/UBooks/Duel.shtml>

47. Henry O. The Hiding Of Black Bill [Электронный ресурс] / Режим доступа: [URL://http://livros01.livrosgratis.com.br/ln000060.pdf](http://livros01.livrosgratis.com.br/ln000060.pdf)
48. Henry O. The Pimienta Pancakes [Электронный ресурс] / Режим доступа: [URL://https://americanliterature.com/author/o-henry/short-story/the-pimientapancakes](https://americanliterature.com/author/o-henry/short-story/the-pimientapancakes)
49. Henry O. Modern Rural Sports [Электронный ресурс] / Режим доступа: URL: <https://americanliterature.com/author/o-henry/short-story/modern-rural-sports>
50. Henry O. The Brief Debut of Tildy [Электронный ресурс] / Режим доступа: [URL://http://www.literaturepage.com/read/thefourmillion-156.html](http://www.literaturepage.com/read/thefourmillion-156.html)
51. Henry O. The Ransom Of Red Chief [Электронный ресурс] / Режим доступа: [URL://http://www.eastoftheweb.com/short-stories/UBooks/RanRed.shtml](http://www.eastoftheweb.com/short-stories/UBooks/RanRed.shtml)
52. Henry O. Cop and Anthem [Электронный ресурс] / Режим доступа: URL: http://www.pseudology.org/chtivo/OHenry/Cop_and_Anthem.htm
53. Henry O. The Gift of the Magi [Электронный ресурс] / Режим доступа: URL: <https://www.study.ru/parallel/gift-of-the-magi>
54. Henry O. The Last Leaf [Электронный ресурс] / Режим доступа: URL: <http://www.eastoftheweb.com/shortstories/UBooks/LasLea.shtml>
55. Henry O. A Service of Love. Henry O. The Four Million. 100 selected stories. London : Wordsworth Edition Limited, 1995. С. 21–26.
56. Pocheptsov G.G. Language and Humor. Kiev. Vysca Skola, 1974. 328 p.
57. Ross A. The Language of Humour / A. Ross. London: Routledge, 1998. – 114 с.
58. Vandaele J. Introduction: (Re-)Constructing Humour: Meanings and Means. Translating Humour. Manchester: St. Jerome Publishing. 2002. P. 149–170.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти УМСФ**

Я, Пархомчук Олена Костянтинівна, студентка II курсу магістратури, заочної форми навчання, факультету економіки, бізнесу та міжнародних відносин, спеціальність 035 «Філологія», освітньо-професійна програма «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська», адреса електронної пошти paalko@ukr.net,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Специфіка комічного в новелістиці О'Генрі» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

_____	_____	О. К. Пархомчук
Дата	Підпис	ППП (студента/ки)